

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
УКРАЇНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені МИХАЙЛА ДРАГОМАНОВА
РІВНЕНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ГУМАНІТАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Навчально-науковий інститут молодіжної та сімейної політики
і соціальної роботи

Кафедра соціальної політики

Сухицька Н.В. Данилюк К.В.

**ТЕРМІНОЛОГІЧНИЙ СЛОВНИК
СПЕЦІАЛЬНОСТІ 232 СОЦІАЛЬНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ**

Київ
Вид-во УДУ імені Михайла Драгоманова

2023

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
УКРАЇНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені МИХАЙЛА ДРАГОМАНОВА
РІВНЕНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ГУМАНІТАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Навчально-науковий інститут
молодіжної та сімейної політики і соціальної роботи
Кафедра соціальної політики

ТЕРМІНОЛОГІЧНИЙ СЛОВНИК
спеціальності 232 Соціальне забезпечення

Київ
Вид-во УДУ імені Михайла Драгоманова
2023

УДК 364.3 (038)
Т 35

*Рекомендовано Вченою радою
Навчально-наукового інституту сімейної та молодіжної політики і соціальної роботи
Українського державного університету імені Михайла Драгоманова
(протокол № 1 від 09.02.2023 р.)*

Рецензенти:

Дубич К. В., д. н. з державного управління, професор кафедри освітнього менеджменту та соціальної роботи Рівненського державного гуманітарного університету.

Голубенко Т. О., к. пед. н., доцент кафедри соціальної освіти та соціальної роботи Українського державного університету імені Михайла Драгоманова.

Укладачі:

Сухицька Н. В., кандидат юридичних наук, доцент кафедри соціальної політики УДУ імені Михайла Драгоманова;

Данилюк К. В., кандидат наук з державного управління, доцент кафедри освітнього менеджменту та соціальної роботи РДГУ.

Т 35 Термінологічний словник спеціальності 232 Соціальне забезпечення / Н. В. Сухицька, К. В. Данилюк. – Київ : УДУ імені Михайла Драгоманова, 2023. – 102 с. електронне видання

Термінологічний словник призначений для користування студентами спеціальності 232 Соціальне забезпечення при вивченні та засвоєнні основних понять та визначень профільних дисциплін.

Словник може бути корисним в роботі фахівцям соціальної сфери, науковцям, викладачам вищої школи.

УДК 364.3 (038)

З М І С Т

Передмова4
Термінологічний словник6
Алфавітний показник термінів

Буква алфавіта	сторінки	Буква алфавіта	сторінки
А	7	М	40
Б	10	Н	43
В	14	О	48
Г	19	П	52
Д	20	Р	61
Е	24	С	64
Є	26	Т	75
Ж	28	У	79
З	28	Ф	80
І	32	Ц	82
К	35	Ч	82
Л	39	Ю	83

Основні теоретичні підходи до визначення
поняття “соціальний захист” у працях вітчизняних вчених.....84
Інформаційно-довідкова література.....98

Передмова

Україна взяла курс на демократизацію та гуманізацію суспільства, удосконалення розвитку соціальної сфери як основного суб'єкту в вирішенні питань соціальної допомоги (забезпечення) особливо вразливих верств населення та економічно активного населення України. Векторність соціального забезпечення (допомоги) обумовлена наявністю різних прошарків населення, які потребують державної допомоги й утримання.

Події, які відбуваються сьогодні в Україні, російсько-українська війна, роблять акцент на соціальній допомозі всіх верств населення. Відтак, постає задача формування нового покоління соціальних фахівців, які б, за вимогою часу, удосконалювали методи і форми роботи в професійній діяльності, були більш освіченими і компетентними, дотичними до наукових розробок та розвідок провідних вчених, науковців у галузі соціального забезпечення.

В сучасний час особлива увага приділяється компетентнісному підходу до професійної діяльності. Законодавець унормовує та приймає нормативно-правові акти в сфері соціального забезпечення, що сприяє відтворенню та удосконаленню нових сучасних моделей щодо розвитку генофонду України.

Даний термінологічний словник має на меті сприяти формуванню мовно-комунікативних умінь, лексичної та термінологічної культури. Запропонований словник розроблено відповідно до **Освітньо-професійної програми підготовки фахівців соціальної сфери 232 Соціальне забезпечення:**

– загальні компетентності (*ЗК8 навички використання інформаційних і комунікаційних технологій*);

– фахові компетентності (ФК2 знання і розуміння нормативно-правової бази стосовно соціального забезпечення).

До реєстру словника увійшла загальнонаукова та широковживана фахова термінологія майбутніх фахівців соціальної сфери, яка несе певне змістовне навантаження основних наукових соціально-політичних понять і правових категорій.

Звичайно, що представлені поняття і визначення не є виключними. Для формування довідника ми використовували нормативно-правові акти органів державної влади, запропоновані вченими під час написання наукових статей, дисертацій власні авторські визначення основані на аналізі певного кола матеріалів та наукових розвідок.

Безумовно, що поданий перелік може і буде з часом доповнений. Але, сподіваємось, що запропонований термінологічний словник буде в нагоді під час роботи з нормативно-правовими документами, складанні ділової документації тощо.

ТЕРМІНОЛОГІЧНИЙ СЛОВНИК

А

АБСОЛЮТНІ ПРАВА – права суб'єкта, щодо яких будь-яка інша особа завжди зобов'язана утримуватись від дій, що ущемляють ці права. Вони є принципово недоторканими. Закон захищає А. п. проти невизначеного кола осіб. До А. п. належать *право власності*, право на честь і гідність, право на життя і здоров'я, на освіту, на *недоторканність особи* тощо.

АГЕНТ-СТРАХУВАЛЬНИК – роботодавець, який здійснює обчислення та сплату страхових внесків до накопичувальної системи пенсійного страхування із заробітної плати (доходу) та на користь застрахованих осіб, які на підставах, визначених цим Законом, стали учасниками цієї системи.

АДАПТАЦІЯ СОЦІАЛЬНА – процес і результат активного пристосування індивіда, шара, групи до умов соціального середовища, до суспільних умов життя, що змінюються або що вже змінилися. У А. с. виділяють дві форми: а) активну, коли суб'єкт прагне впливати на середу з метою її зміни (наприклад, зміни цінностей, форм взаємодії і діяльності, які він повинен освоїти); б) пасивну, коли суб'єкт не прагне до такого впливу і зміни.

АДМІНІСТРАТИВНА ЮРИСДИКЦІЯ – діяльність органів державного управління та їх *службових осіб* у вирішенні індивідуальних адміністративних спорів та застосуванні відповідних юридичних санкцій в адміністративному порядку (без звернення до суду).

АДМІНІСТРАТИВНО-УПРАВЛІНСЬКІ ТЕХНОЛОГІЇ – способи безпосереднього (прямого) оперативного впливу на об'єкт.

АДМІНІСТРАТОР НЕДЕРЖАВНОГО ПЕНСІЙНОГО ФОНДУ – юридична особа, що здійснює адміністрування недержавних пенсійних фондів на умовах цього Закону Про недержавне пенсійне забезпечення.

АКТИВНІСТЬ СОЦІАЛЬНА – свідома, цілеспрямована діяльність людини, орієнтована як на перетворення об'єктивних соціальних умов, так і на формування соціальних якостей власної особистості (активної життєвої позиції).

АКТУАРНІ РОЗРАХУНКИ – фінансовий аналіз коротко- і довгострокових наслідків функціонування системи загальнообов'язкового державного пенсійного страхування, що містить прогноз фінансових потоків, оцінку фінансових зобов'язань, довгостроковий прогноз стану та стабільності системи, докладний аналіз коротко- і довгострокових фінансових наслідків будь-яких змін у цій системі.

АЛІМЕНТИ – кошти, які у встановлених законом випадках одні члени сім'ї зобов'язані виплачувати на утримання інших членів сім'ї. Сімейне законодавство встановлює коло осіб, що мають право на А., зобов'язаних до їх сплати, розмір і терміни виплати А. При відмові від добровільної виплати А. можуть бути стягнуті через суд.

АНАЛІЗ ПРОБЛЕМИ – спільно з клієнтом виділяються елементи проблеми, що потім розподіляються на дві групи: ті, що залежать від наших бажань, зусиль, волі; і ті, що від нашої волі не залежать чи вимагають значних часу і сил.

АНУЇТЕТ – періодичні пенсійні виплати, які здійснюються з установленими інтервалами часу до того моменту, поки не настане певна подія, визначена у відповідному договорі.

АПАРАТ ВЕРХОВНОЇ РАДИ УКРАЇНИ – державний орган, що здійснює організаційне, юридичне, аналітичне, експертне, інформаційне, науково-прикладне, фінансове, матеріально-технічне, соціально-побутове та інше забезпечення діяльності парламенту. Відповідно до Конституції України (ст. 88) роботу апарату організовує Голова Верховної Ради України. До повноважень Верховної Ради України належить призначення на посаду та звільнення з посади керівника Апарату Верховної Ради України; затвердження кошторису

Верховної Ради України та структури її апарату тощо (ст. 85 Конституції України).

АПАРАТ ОРГАНІВ ВИКОНАВЧОЇ ВЛАДИ – це організаційно поєднана сукупність структурних підрозділів і посад, які призначені для здійснення консультативних чи обслуговуючих функцій щодо виконання відповідними органами закріплених за ними повноважень (компетенції). До особового (персонального) складу апарату органів виконавчої влади належать державні службовці та інші працівники апарату.

АПРОБАЦІЯ ЗАКОНОПРОЕКТУ – оцінка законопроекту з точки зору зрозумілості, можливості реалізації закладених в ньому приписів, можливих ускладнень та побічної дії, які може спричинити на практиці його реалізація.

АПАТРИДИ – особи без громадянства, тобто ті, що не мають громадянства будь-якої держави.

АСОЦІАЛЬНА СІМ'Я – тип сім'ї, що представляє собою порушену систему цінностей, розбалансовану та непридатну для виховання дитини.

АСОЦІАТИВНІ МЕТОДИ – процедури прогнозування на базі побудови специфічних аналогових моделей реальних об'єктів і процесів.

АУДИТ – перевірка публічної бухгалтерської звітності, обліку, первинних документів та іншої інформації щодо фінансово-господарської діяльності суб'єктів господарювання з метою визначення достовірності їх звітності, обліку, їх повноти й відповідності чинному законодавству та встановленим нормативам. Здійснюється незалежними особами (аудиторами) або аудиторськими фірмами, які уповноважені суб'єктами господарювання на його проведення.

Б

БАЗОВІ ПОСЛУГИ – соціальні послуги, що не передбачають надання постійної або систематичної комплексної допомоги(інформування, консультування, посередництво, надання притулку, представництво інтересів тощо).

БАЗОВІ СОЦІАЛЬНІ ПОСЛУГИ – соціальні послуги, надання яких отримувачам соціальних послуг відповідно до цього Закону забезпечується Київською та Севастопольською міськими державними адміністраціями, районними, районними у містах Києві та Севастополі державними адміністраціями, виконавчими органами міських рад міст обласного значення, а також виконавчими органами сільських, селищних, міських рад об'єднаних територіальних громад, створених згідно із законом та перспективним планом формування територій громад і визнаних Кабінетом Міністрів України спроможними в порядку, встановленому законом Про соціальні послуги.

БАЗА ДАНИХ ПРАВОВОЇ ІНФОРМАЦІЇ – сукупність правової інформації будь-якого типу, організована з використанням різного роду матеріальних носіїв інформації, зокрема, електронних, за певними правилами (загальні принципи описання, зберігання, маніпулювання даними, комплекс прикладних програм).

БЕЗКОШТОВНО ПРАЦЮЮЧІ ЧЛЕНИ СІМ'Ї – особи, які працюють без оплати на сімейному підприємстві, що очолює родич (у випадку, якщо ця діяльність відноситься до економічної).

БЕЗРОБІТНЕ НАСЕЛЕННЯ – це працездатні громадяни працездатного віку, які по незалежних від них причин не мають заробітку (трудового доходу) через відсутність належної роботи, зареєстровані в державній службі зайнятості, дійсно шукають роботу і способи приступити до праці.

БЕЗРОБІТНІ – особи, які не мають роботи, активно її шукають і готові приступити до неї впродовж наступних двох тижнів.

БЕЗРОБІТНІ ЗАРЕЄСТРОВАНІ – громадяни працездатного віку, які через відсутність роботи не мають заробітку або інших, передбачених законодавством доходів, і зареєстровані у державній службі зайнятості як такі, що шукають роботу, готові та здатні приступити до підходящої роботи.

БЕЗРОБІТТЯ – соціально-економічне явище, зумовлене відсутністю у частини економічно активного населення змоги реалізувати своє право на працю.

БЕЗРОБІТТЯ – явище, коли частина економічно активного населення є бездіяльною (не працює) через відсутність відповідної роботи.

БІДНІСТЬ – показник прибутку сім'ї (або людини, що окремо мешкає) з урахуванням числа її членів, віку її голови і кількості дітей до 18 років, відповідає мінімальному рівню споживання. Б. визначається як нестача коштів, прибутків, покликаних задовольняти матеріальні і інші потреби людей.

БІОГРАФІЧНИЙ МЕТОД – спосіб дослідження, діагностики, корекції і проектування життєвого шляху особистості.

БЮДЖЕТ ДЕРЖАВНИЙ – план реформування та використання централізованого фонду коштів, необхідних для забезпечення виконання завдань та функцій державної влади. Діє протягом бюджетного періоду. У більшості держав затверджується органом законодавчої влади і має силу закону. Складається з доходів і видатків. Основна частина доходів формується за рахунок податків. Відповідно до ст. 92 Конституції України: “Виключно законами України встановлюються: (...) Державний бюджет України (...)”.

БЮДЖЕТ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ (МІСЦЕВИЙ БЮДЖЕТ) – план утворення і використання фінансових ресурсів, необхідних для забезпечення функцій та повноважень органів місцевого самоврядування (територіальних громад сіл, селищ, міст та їх об'єднань).

БЮДЖЕТНА СИСТЕМА УКРАЇНИ – сукупність державного бюджету та місцевих бюджетів, побудована з урахуванням економічних відносин, державного і адміністративно-територіальних устроїв і врегульована нормами права (Бюджетний кодекс України (2001). До

Б. с. У. належать Державний бюджет, бюджет Автономної Республіки Крим, місцеві бюджети, які включають обласні, міські, районні, районні в містах, сільські та селищні бюджети. Бюджет Автономної Республіки Крим об'єднує республіканський бюджет та бюджети районів і міст республіканського підпорядкування автономії. Організація і принципи побудови Б. с. У., її структура, взаємозв'язок її окремих ланок, що встановлені правовими нормами, називаються бюджетним устроєм. Б. с. У. ґрунтується на принципах єдності, повноти, достовірності, гласності, наочності і самостійності всіх бюджетів, що входять до Б. с. У. Відповідно до ст. 92 Конституції України: “Виключно законами України встановлюються: (...) бюджетна система України (...)”.

БЮДЖЕТНЕ ПРАВО – сукупність правових норм, які регулюють фінансові відносини при визначенні бюджетного устрою, складу доходів і видатків державних та місцевих бюджетів, принципів розподілу доходів і видатків між ланками бюджетної системи держави, розмежування бюджетних повноважень між органами законодавчої і виконавчої влади та органами місцевого самоврядування, а також встановлюють порядок складання, розгляду, затвердження і виконання бюджетів та звіту про їх виконання.

Суб'єкти бюджетних правовідносин: держава та адміністративно-територіальні утворення; органи законодавчої та виконавчої влади; органи місцевого самоврядування та їхні виконавчі структури; державні та муніципальні організації. Бюджетні правовідносини виникають тільки на підставі правового акта про бюджет. В Україні це закони про Державний бюджет України, рішення органів місцевого самоврядування, що приймаються на один рік.

БЮДЖЕТНИЙ ЗАКОН – закон, який встановлює бюджет на конкретний період, строки та порядок його дії, основні призначення по бюджетних ресурсах та асигнуваннях.

БЮДЖЕТНИЙ ПРОЦЕС – передбачена законодавством діяльність відповідних державних органів та органів місцевого самоврядування по складанню, розгляду, затвердженню і виконанню державного та місцевих бюджетів. Б. п. поділяється на п'ять стадій: складання проекту бюджету; його розгляд; затвердження бюджету; виконання бюджету; звітність про виконання бюджету.

Основні напрями бюджетної політики України визначаються Верховною Радою України. Організацію складання проектів Державного бюджету України покладено на Кабінет Міністрів України, а місцевих бюджетів – на Раду міністрів Автономної Республіки Крим і виконавчі органи місцевого самоврядування. Відповідно до ст. 96 Конституції України Кабінет Міністрів України не пізніше 15 вересня кожного року подає до Верховної Ради України проект закону про Державний бюджет України на наступний рік разом з доповіддю про хід виконання Державного бюджету України поточного року. Порядок розгляду проекту Державного бюджету України Верховною Радою України регулюється Регламентом Верховної Ради України, Верховна Рада України щорічно затверджує Державний бюджет України на період з 1 січня по 31 грудня, а за особливих обставин – на інший період (ст. 96 Конституції України). Бюджет Автономної Республіки Крим та інші місцеві бюджети розглядаються і затверджуються в порядку, передбаченому Конституцією України, законами України та іншими нормативно-правовими актами. Ці бюджети оприлюднюються у центральних та місцевих засобах масової інформації.

Звіт Кабінету Міністрів України про виконання Державного бюджету подається до Верховної Ради України. Регулярні звіти про доходи і видатки Державного бюджету мають бути оприлюднені (ст. 95 Конституції України). Місцеві виконавчі органи звітують про виконання місцевих бюджетів перед органами, які затвердили відповідний бюджет.

БЮДЖЕТНИЙ РІК, бюджетний період – час дії бюджету, затвердженого органом законодавчої влади, представницькими органами місцевого самоврядування.

БЮДЖЕТНИЙ ГРАНТ У СФЕРІ МОЛОДІЖНОЇ ПОЛІТИКИ – цільова допомога у вигляді коштів або майна, що надається на безоплатній і безповоротній основі за рахунок коштів державного та/або місцевих бюджетів, міжнародної технічної допомоги суб'єктам молодіжної роботи за результатами конкурсного відбору на реалізацію молодіжних проектів як проектна або інституційна підтримка.

БЮДЖЕТНИЙ УСТРІЙ – організація і принципи побудови бюджетної системи, її структура та взаємозв'язок між окремими ланками.

В

ВАКАНСІЯ – вільна посада (робоче місце) на яку може бути працевлаштована особа.

ВАРТІСТЬ ЖИТТЯ – виражена в грошовій формі кількість матеріальних благ і послуг, які фактично споживаються населенням. Вартість життя можна визначити як сукупність витрат, які робить людина, сім'я чи група населення для придбання товарів і послуг, які необхідні для забезпечення життєдіяльності та відновлення працездатності.

ВЕДЕННЯ ВИПАДКУ – структурована система надання соціальних послуг, яка починається з аналізу заяви та оцінки потреб і закінчується оцінкою якості надання послуг.

ВЕРИФІКАЦІЯ (фр. verification – перевірка, від лат. verus – істинний та ficatio, від facio – роблю) – принцип, що використовується у логіці та методології науки для перевірки Істинності, з'ясування достовірності наукових тверджень емпіричними засобами або логічними доказами. В. у праві – це встановлення істинності і вірогідності, точності та обґрунтованості правових норм у процесі правотворчості та правозастосування. В. має спрямовуватися на з'ясування відповідності правових норм соціальним реаліям, обґрунтованості та результативності державно-правових рішень. В. пов'язана з визначенням показників, умов, критеріїв справедливості, ефективності, цінності, динамізму правових норм. Основними методами В. у правовій сфері є соціальний експеримент, експертні оцінки, логічні прийоми. При В. норм права здійснюються: перевірка їх точної редакції (повнота, наявність змін і доповнень, визначення системних зв'язків з іншими нормами); багатопланове тлумачення офіційно чинного тексту; оцінка соціальної зумовленості правової норми тощо. Зіставляючи теоретичні та емпіричні дані, експерт робить висновок про істинність правової норми, можливість її реалізації, поліпшення або скасування.

ВЕРИФІКАЦІЇ СОЦІАЛЬНОЇ ІНФОРМАЦІЇ – встановлення її достовірності, можливості перевірки за допомогою інших процедур чи інших джерел даних.

ВЕРХОВЕНСТВО ЗАКОНУ – означає, що закон має вищу юридичну силу стосовно всіх інших нормативно-правових актів. Усі інші нормативно-правові акти, а також ненормативні правові акти мають відповідати законам як першоджерелу, не можуть йому суперечити. Підвалиною принципу В. з. в Україні є вимога верховенства Конституції держави як Основного Закону. Закони та інші нормативно-правові акти приймаються на основі Конституції України і повинні відповідати їй (ст. 8 Конституції України). В свою чергу Конституція і закони відповідають принципу верховенства права, який є провідним.

ВЕРХОВЕНСТВО ПРАВА – панування права у життєдіяльності громадянського суспільства і функціонуванні держави. Відповідно до ст. в Конституції в Україні визнається і діє принцип В. п. Зміст і спрямованість діяльності держави та її Інститутів визначають права і свободи людини та їх гарантії. Визнання пріоритету права, утвердження і забезпечення прав людини є єдиним реальним критерієм правового характеру діючих законів та правового типу держави.

ВЕРХОВНА РАДА УКРАЇНИ (ВР УКРАЇНИ) – парламент, єдиний орган законодавчої влади в Україні. Відповідно до Конституції України, складається з 450 народних депутатів України, які обираються на чотири роки. Чергові вибори відбуваються в останню неділю березня четвертого року повноважень парламенту, а позачергові призначаються Президентом України і проводяться протягом 60 днів з часу опублікування рішення про дострокове припинення повноважень ВР України.

ВИБІРКОВІ ОБСТЕЖЕННЯ НАСЕЛЕННЯ (ДОМОГОСПОДАРСТВ) З ПИТАНЬ ЕКОНОМІЧНОЇ АКТИВНОСТІ (ОБСТЕЖЕННЯ РОБОЧОЇ СИЛИ) – обстеження, що проводяться за місцем постійного проживання населення спеціально підготовленими працівниками (фахівцями з інтерв'ювання), шляхом безпосереднього опитування (на добровільних засадах) осіб віком 15-70 років, які входять до складу домогосподарств.

ВИГОДОНАБУВАЧ – особа, визначена у договорі страхування довічної пенсії, яка у разі настання страхового випадку (смерть застрахованої особи протягом гарантованого періоду виплат або до повної виплати обумовленої суми) набуває право на виплати за таким договором.

ВИДАТКИ БЮДЖЕТУ – 1. це економічні відносини, які виникають у зв'язку з розподілом централізованого фонду грошових коштів держави і його використання за цільовим призначенням; 2. кошти, що спрямовуються на здійснення програм і заходів, передбачених відповідним бюджетом, за винятком коштів для погашення основної суми боргу та повернення надміру сплачених до бюджету сум.

ВИЗНАЧЕННЯ ПОТРЕБ НАСЕЛЕННЯ АДМІНІСТРАТИВНО-ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ОДИНИЦІ/ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ГРОМАДИ У СОЦІАЛЬНИХ ПОСЛУГАХ – збір, узагальнення та аналіз інформації про наявність на території відповідної адміністративно-територіальної одиниці вразливих груп населення, осіб/сімей, які перебувають у складних життєвих обставинах і не можуть самостійно їх подолати, про їхні потреби у соціальних послугах, на основі результатів яких приймаються управлінські рішення щодо організації надання таких послуг.

ВИКОНАВЧА ВЛАДА – 1) одна з трьох гілок державної влади, яка відповідно до конституційного принципу поділу державної влади покликана розробляти і втілювати державну політику щодо забезпечення виконання законів, управління сферами суспільного життя;

2) система державних органів і посадових осіб, що здійснюють повноваження та функції по управлінню державою. В Україні до системи органів В. в. входять Кабінет Міністрів України, міністерства і відомства, місцеві державні адміністрації.

ВИКОНАВЧИЙ АПАРАТ РАЙОННОЇ, ОБЛАСНОЇ РАДИ – апарат, що забезпечує реалізацію повноважень представницького органу, наданих останньому Конституцією України та Законом України “Про місцеве самоврядування в Україні” (1997). Здійснює організаційне, правове, інформаційне, аналітичне і матеріально-технічне

забезпечення діяльності ради, її органів і депутатів. Працює над розвитком взаємодії ради з територіальними громадами, місцевими органами виконавчої влади, органами та посадовими особами місцевого самоврядування. В. а. р., о. р. утворюється радою.

ВИКОНАВЧІ ОРГАНИ РАД – органи, які відповідно до Конституції України та Закону України “Про місцеве самоврядування в Україні” (1997) створюються сільськими, селищними, міськими, районними в містах радами для здійснення виконавчих функцій і повноважень місцевого самоврядування. До них належать виконавчі комітети, відділи, управління тощо. Вони підконтрольні і підзвітні відповідним радам. У сільських радах, що представляють територіальні громади, які нараховують до 500 мешканців, за рішенням цих громад або рад В. о. р. можуть не створюватися. У цьому разі функції В. о. р. (крім розпорядження земельними та природними ресурсами) здійснює сільський голова одноособово.

ВИМОГИ ПРАВИЛ ЗАКОНОДАВЧОЇ ТЕХНІКИ – основними В. п. з. т. є: логічна послідовність викладення, взаємозв’язок нормативних приписів, що містяться в законі; відсутність протиріч всередині закону та в системі законодавства; максимальна компактність викладення правових норм при глибині і всебічності їх змісту; ясність і доступність мови; точність і чітка визначеність формулювань і термінів, що вживаються у тексті проекту; скорочення до мінімуму кількості правових актів з одного й того ж питання в інтересах оглядовості нормативного матеріалу, зручнішого користування ним.

ВИТРАТИ БЮДЖЕТІВ – видатків бюджету; коштів, пов’язаних з наданням кредитів з бюджету; коштів, необхідних для погашення боргу; коштів, які можуть розміщуватися на депозитах; коштів, пов’язаних з придбанням цінних паперів.

ВІДКРИТИЙ ПЕНСІЙНИЙ ФОНД – недержавний пенсійний фонд, учасниками якого можуть бути будь-які фізичні особи незалежно від місця та характеру їх роботи.

ВІЛЬНО ОБРАНА ЗАЙНЯТИСТЬ – реалізація права громадянина вільно обирати вид діяльності, не заборонений законом (зокрема такий, що не пов’язаний з виконанням оплачуваної роботи), а також професію та місце роботи відповідно до своїх здібностей.

ВКЛАДНИК НЕДЕРЖАВНОГО ПЕНСІЙНОГО ФОНДУ – особа, яка сплачує пенсійні внески на користь учасника шляхом перерахування грошових коштів до недержавного пенсійного фонду відповідно до умов пенсійного контракту та закону.

ВЛАДА ДЕРЖАВНА – волевиявлення держави або її органів щодо здійснення їхніх функцій і повноважень шляхом прийняття правових актів у межах і порядку, передбачених Конституцією і законами України.

В. д. класифікується залежно від тих або інших критеріїв. За функціями В. д. може бути – законодавчою, виконавчою і судовою. За часом здійснення розрізняють В. д. постійну і тимчасову. За територією здійснення виділяють В. д. загальнодержавну, регіональну і місцеву. За способами взаємодії суб'єкта і об'єкта – демократичну, ліберальну, авторитарну, тоталітарну тощо.

ВЛАСНИЙ КАПІТАЛ – різниця між сукупною вартістю активів юридичної особи та вартістю її зобов'язань перед третіми особами.

ВНУТРІШНЯ ПОЛІТИКА – діяльність держави у галузі внутрішнього життя країни. Передбачає систему цілей та засобів їх досягнення у різних сферах суспільного життя. В. п. має здійснюватися головним чином через органи держави, в рамках законів та інших нормативно-правових актів. В Україні правові засади В. п. закріплені в Конституції України. Визначення засад В. п. віднесено до повноважень Верховної Ради України (ст. 85 Конституції України).

ВПРОВАДЖЕННЯ СОЦІАЛЬНИХ ТЕХНОЛОГІЙ – складний і динамічний процес переведення теоретичних концепцій з відтворення соціальних якостей, характеристик, явищ, відношень на мову практичних дій.

ВРАЗЛИВІ ГРУПИ НАСЕЛЕННЯ – особи/сім'ї, які мають найвищий ризик потрапляння у складні життєві обставини через вплив несприятливих зовнішніх та/або внутрішніх чинників.

ВУЛИЧНА КУЛЬТУРА – молодіжна субкультура, що відображає спосіб життя, захоплення та погляди молодих людей, об'єднаних спільними інтересами, цінностями, установками і формами поведінки, та відрізняється від традиційної (усталеної) культури суспільства, хоча й пов'язана з нею.

Г

ГАРАНТІЇ ЗАКОННОСТІ – система засобів, за допомогою яких у суспільному житті впроваджується, охороняється і, в разі порушення, відновлюється законність. Г. з. поділяються на загальносоціальні та юридичні. Види загальносоціальних Г. з.: економічні, політичні, ідеологічні.

ГІПОТЕЗА – це частина норми права, яка містить умови, обставин, з настанням яких суб'єкти права мають здійснювати свої права та обов'язки, вказані в диспозиції цієї норми.

ГІПОТЕЗА – елемент внутрішньої структури норми права, що містить умови, за яких настає дія правил поведінки, встановлених у диспозиції норми права. Визначаючи умови застосування прав та обов'язків адресатів норми, гіпотеза окреслює межі дії диспозиції. За складом гіпотези бувають: прості (визначають одну обставину, що є умовою дії правової норми); складні (передбачають кілька обставин, які у своїй сукупності є умовою дії правової норми) та альтернативні (визначають кілька обставин, будь-яка з котрих може бути достатньою умовою дії норми права). За ступенем визначеності гіпотези поділяються на: визначені (вичерпно окреслюють умови, за яких норма права вступає у дію); не повністю визначені (обумовлюють дію норми права загальними формулюваннями); відносно визначені (обумовлюють дію норми права певним колом формальних умов). Розрізняють також абстрактні (умови дії правової норми в них визначаються загальними родовими ознаками без глибокої їх деталізації) та казуальні гіпотези (визначають умови дії правової норми, використовуючи вужчі, спеціально-родові ознаки).

ГЛАВА ДЕРЖАВИ – вища посадова особа (в деяких країнах – колегіальний орган), що здійснює верховне представництво держави у внутрішньополітичному житті та у відносинах з іншими державами. Г. д. символізує єдність народу (нації) і держави.

ГЛАСНІСТЬ – один із принципів, які мають лежати в основі законотворчості. Принцип гласності закріплений в Конституції України, інших законах та нормативно-правових актах, забезпечується поширенням інформації про законотворчу діяльність через засоби масової інформації та інші засоби інформування. Дотримання принципу Г. – одна з основних гарантій права на інформацію як складової права на свободу думки і слова.

ГРОШОВІ ТРАНСФЕРТИ – різні види соціальної допомоги, компенсацій, надбавок, доплат та інших грошових виплат, що реальний стан та перспективи реформування здійснюються у грошовій формі.

Д

ДЕКЛАРАЦІЯ ПРО ДОХОДИ – заява, що подається *фізичною особою* податковим органам щорічно щодо відомостей про доходи, одержані (нараховані) з джерел в Україні та за її межами, фінансові зобов'язання, про нерухоме майно, транспортні засоби, вклади в банках, цінні папери та інші активи.

ДЕМОГРАФІЧНІ ТЕХНОЛОГІЇ – вивчають та виробляють способи механізму відтворення населення, зміни його чисельності, складу і розміщення.

ДЕРЖАВА ПЕРЕБУВАННЯ – держава, на території якої трудовий мігрант здійснював, здійснює або має намір здійснювати оплачувану діяльність, не заборонену законодавством цієї держави.

ДЕРЖАВНА СОЦІАЛЬНА ДОПОМОГА МАЛОЗАБЕЗПЕЧЕНИМ СІМ'ЯМ – соціальна допомога, що призначається і виплачується у грошовій формі малозабезпеченим сім'ям, які постійно проживають на території України, мають середньомісячний сукупний дохід, нижчий від прожиткового мінімуму для сім'ї.

ДЕРЖАВНЕ СТРАХУВАННЯ – форма страхування, коли страхувальником виступає державна організація. У країнах з розвиненою ринковою економікою державні страхові компанії страхують особливо небезпечні і специфічні ризики (напр., воєнні, атомні); в країнах, що розвиваються, державні страхові й перестраховальні компанії створюються для перешкоди вивезенню *валюти* каналами страхування.

ДЕРЖАВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ ЗАЙНЯТОСТІ – формування і реалізація державної політики у сфері зайнятості населення з метою створення умов для забезпечення повної та продуктивної вільно обраної зайнятості і соціального захисту від безробіття.

ДЕРЖАВНИЙ АПАРАТ – це частина механізму держави, яка являє собою систему всіх державних органів, які наділені владними повноваженнями для здійснення завдань та функцій держави, за допомогою яких практично здійснюється державна влада.

ДЕРЖАВНИЙ ОРГАН – це структурна уособлена ланка, відносно самостійна частина державного апарату, яка виконує певні завдання, функції держави.

ДЕРЖАВНИЙ РЕЄСТР ЗАГАЛЬНООБОВ'ЯЗКОВОГО ДЕРЖАВНОГО СОЦІАЛЬНОГО СТРАХУВАННЯ – організаційно-технічна система, призначена для накопичення, зберігання та використання інформації про збір та ведення обліку єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування, його платників та застрахованих осіб, що складається з реєстру страхувальників та реєстру застрахованих осіб.

ДЕРЖАВНІ ПІДПРИЄМСТВА – це вид державних організацій, які безпосередньо реалізують функції та завдання держави у сфері матеріального виробництва.

ДЕРЖАВНІ УСТАНОВИ – це такі державні організації, які здійснюють завдання та реалізують функції держави у сфері нематеріального виробництва.

ДЕРЖАВНЕ УПРАВЛІННЯ – цілеспрямована, підзаконна, юридично-владна форма діяльності органів виконавчої влади щодо реалізації завдань і функцій держави у сфері господарського, економічного, соціально-культурного та адміністративно-політичного будівництва у державі.

ДЖЕРЕЛА ПРАВА – це спосіб зовнішнього вираження і закріплення норм права, що виходять від держави і які мають загальнообов’язкове значення. Розрізняють внутрішню та зовнішню форми (джерела) права.

ДИСПОЗИЦІЯ – це частина норми права, що визначає саме правило поведінки суб’єкта при наявності вказаних у гіпотезі обставин.

ДИСПОЗИЦІЯ – (лат. *disposito* – розташування, розміщення) елемент внутрішньої структури норми права, в якій міститься вказівка на власне права і обов’язки суб’єктів права, владне розпорядження щодо необхідної або можливої поведінки її адресатів за наявності умов, окреслених у гіпотезі. У Д. визначено модель поведінки, яка впроваджується у суспільну практику, тобто сформульовано конкретні права та обов’язки тих чи інших суб’єктів за певних обставин.

ДИТИНА – особа віком до 18 років (повноліття), якщо згідно із законом вона не набуває прав повнолітньої раніше.

ДИТЯЧА ГРОМАДСЬКА ОРГАНІЗАЦІЯ – громадське об’єднання, членами (учасниками) якого є фізичні особи віком від 6 до 18 років, крім випадків, визначених Законом, а засновниками – фізичні особи, які досягли 14 років.

ДИТЯЧІ ГРОМАДСЬКІ ОБ’ЄДНАННЯ – об’єднання, до яких входять громадяни у віці до 18 років і повнолітні громадяни, що об’єдналися для спільної діяльності, спрямованої на задоволення інтересів, розвиток творчих здатностей і соціальне становлення членів об’єднання, а також з метою захисту своїх прав і свобод.

ДІЯЛЬНІСТЬ З НЕДЕРЖАВНОГО ПЕНСІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ – сукупність організаційних, юридичних та інших передбачених законодавством дій, спрямованих на здійснення недержавного пенсійного забезпечення фізичних осіб.

ДІЯЛЬНІСТЬ З УПРАВЛІННЯ АКТИВАМИ – професійна діяльність з управління активами інституційних інвесторів, порядок провадження якої визначено законодавством про ринки капіталу та організовані товарні ринки (цінні папери та фондовий ринок).

ДОВІЧНА ПЕНСІЯ – пенсійні виплати, які здійснюються страховою організацією на підставі договору страхування довічної пенсії протягом життя фізичної особи періодично після досягнення нею пенсійного віку відповідно до законодавства про страхування.

ДОВІЧНА ПЕНСІЯ (АНУЇТЕТ) – пенсійна виплата за рахунок коштів, що обліковуються на накопичувальному пенсійному рахунку застрахованої особи, сума та порядок виплати якої визначаються в договорі страхування довічної пенсії, укладеному із страховою організацією, що сплачується особі після досягнення нею пенсійного віку.

ДОКУМЕНТ – (лат. documentum – повчальний приклад; свідчення, доказ) – матеріальна форма фіксації, використання, зберігання і поширення інформації, що має юридичну силу. Є узагальнюючою назвою для всіх юридично значущих джерел інформації. Д. створюється для реалізації конкретної соціальної функції (управлінської, правової, комунікативної, інформаційної та ін.).

ДОМАШНЄ ГОСПОДАРСТВО – це сукупність осіб, які спільно проживають в одному житловому приміщенні або його частині, забезпечують себе всім необхідним для життя, ведуть спільне господарство, повністю або частково об'єднують і витрачають кошти.

ДОПОМІЖНІ ПОСЛУГИ – надаються у натуральному вигляді зокрема, продукти харчування, предмети і засоби особистої гігієни, одяг, взуття, та технічні послуги (транспортні послуги, переклад жестовою мовою тощо).

ДОПОМОГА НА ЗДОБУТТЯ ЕКОНОМІЧНОЇ САМОСТІЙНОСТІ МАЛОЗАБЕЗПЕЧЕНОЇ СІМ'Ї – безвідсоткова поворотна фінансова допомога, яка надається одноразово непрацюючій працездатній особі з числа членів малозабезпеченої сім'ї для організації підприємницької діяльності та сприяння її економічній самостійності.

ДОТАЦІЯ ВИРІВНЮВАННЯ – міжбюджетний трансферт на вирівнювання дохідної спроможності бюджету, який його отримує.

ДОХОДИ БЮДЖЕТУ – всі податкові, неподаткові та інші надходження на безповоротній основі, справляння яких передбачено законодавством України(включаючи трансферти, дарунки, гранти).

ДОХОДИ БЮДЖЕТУ – це частка централізованих ресурсів держави, які потрібні для виконання нею відповідних функцій.

Е

ЕКОНОМІЧНА АКТИВНІСТЬ НАСЕЛЕННЯ – прагнення працездатних осіб застосувати здобуті знання і досвід за винагороду в грошовій або іншій формі.

ЕКОНОМІЧНЕ ПРОГНОЗУВАННЯ – це процес формування ймовірнісних суджень про стан економічних процесів і явищ у певний момент в майбутньому і про альтернативні шляхи їх досягнення.

ЕКОНОМІЧНО АКТИВНЕ НАСЕЛЕННЯ, АБО РОБОЧА СИЛА –це населення обох статей віком від 15 до 70 років включно, яке протягом певного періоду забезпечує пропозицію своєї робочої сили на ринку праці, кількісно економічно активне населення складається з чисельності зайнятих економічною діяльністю і чисельності безробітних, до яких за цією методикою належать чітко визначені групи людей.

ЕКОНОМІЧНО НЕАКТИВНЕ НАСЕЛЕННЯ – особи, які не мають роботи і не займаються її пошуками, тобто не можуть бути класифіковані як “зайняті” або “безробітні”.

ЕКСПЕРТ – (фр. expert, від лат. expertus – досвідчений, випробуваний) – компетентна особа, яка має відповідну освіту, кваліфікацію, науковий або практичний досвід, володіє спеціальними знаннями тощо. Може залучатися до експертної роботи як тимчасово, з метою вирішення конкретної проблеми, так і на постійній основі. Експерти несуть відповідальність за об’єктивність і обґрунтованість підписаних ними експертних висновків.

ЕКСПЕРТИЗА СОЦІАЛЬНО-ПРАВОВА – особлива форма дослідження ролі людини у правовому прогресі, специфічний засіб раціоналізації правотворчості та правозастосування, пов'язаний з оцінкою соціальних якостей правових актів, їх ефективності, сприяння суспільному прогресу.

ЕКСТРЕНІ (КРИЗОВІ) СОЦІАЛЬНІ ПОСЛУГИ – послуги, які надаються невідкладно у зв'язку з загрозою життю та здоров'ю та до яких не застосовується ведення випадку.

ЕКСТРЕНІ ПОСЛУГИ – соціальні послуги, що терміново (протягом доби) надаються отримувачам, що потрапили в ситуацію, яка загрожує їх життю, здоров'ю тощо.

ЕЛЕКТРОННИЙ РЕЄСТР ЛИСТКІВ НЕПРАЦЕЗДАТНОСТІ система накопичення, зберігання та використання інформації про видані, продовжені та обліковані листки непрацездатності, що створюється як складова частина реєстру застрахованих осіб Державного реєстру загальнообов'язкового державного соціального страхування.

ЕЛЕМЕНТИ СИСТЕМИ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ –

- державні гарантії щодо оплати праці найманих робітників
- державні гарантії у сфері зайнятості, підготовки та перепідготовки кадрів
- захист інтересів споживача за допомогою різноманітних соціально-економічних інновацій
- утримання непрацездатних і підтримка життєвого рівня малозабезпечених громадян та сімей із дітьми
- індексація грошових доходів населення у разі перманентного підвищення цін на товари й послуги та впровадження механізму формування рівня мінімальної заробітної плати, пенсій, стипендій
- індексація вкладів населення в Ощадбанках у зв'язку зі зростанням цін та інфляційними процесами
- компенсація населенню збитків у зв'язку з разовим підвищенням цін на товари та послуги під час проведення комплексної реформи цін.

ЕТИКА ДЕРЖАВНОГО СЛУЖБОВЦЯ – система морально-етичних норм і правил поведінки службових осіб державних установ. Е. д. с. виступає у трьох вимірах: як етика засобів і цілей; як етика визначення і забезпечення суспільного інтересу; як етика особистої кар’єри за рахунок суспільного блага. Парадигма державної політики має збігатися з парадигмою моралі й високої етики носіїв цієї політики.

Є

ЄВРОПЕЙСЬКИЙ СОЮЗ (European Union), ЄС (EU) – міжнародне політично-економічне об’єднання європейських держав. Сформувався на основі Європейського економічного співтовариства, Європейського об’єднання вугілля і сталі та Європейського товариства по атомній енергії. Правовою основою нового об’єднання є Договір про Європейський Союз, підписаний у лютому 1992 р. 12 державами – членами Європейських Співтовариств.

Головними засадами функціонування ЄС є: його договірна база; спільна зовнішня політика, зокрема в галузі міжнародної безпеки держав-членів; співробітництво цих держав у внутрішній і правовій політиці. Завдання ЄС: утворення тісного союзу народів Європи; сприяння збалансованому і стабільному економічному прогресові, особливо шляхом утворення європейського простору без внутрішніх кордонів; посилення економічної і соціальної взаємодії, утворення економічного і валютного союзу та єдиної валюти; утвердження власної ідентичності у міжнародній сфері, особливо шляхом проведення спільної зовнішньої політики і політики у галузі безпеки; розвиток співробітництва у сфері юстиції і внутрішніх справ; збереження і примноження загального надбання. Основним органом ЄС є Європейська комісія. Інституції ЄС – Європейський парламент, Рада міністрів Європейського Союзу тощо.

Угоду про партнерство та співробітництво між Україною і Європейськими Співтовариствами та їх державами-членами підписано 14.06.1994 р. Місцеперебування ЄС – м. Брюссель (Бельгія).

ЄВРОПЕЙСЬКИЙ СУД З ПРАВ ЛЮДИНИ – міжнародна судова інституція, створена відповідно до Європейської конвенції з прав людини.

Попередніми умовами подання особами, групами осіб та організаціями заяв до Європейського Суду з прав людини є:

– держава, на яку подається скарга, повинна ратифікувати Європейську конвенцію з прав людини;

– факт, зазначений як порушення прав людини з боку держави, повинен відбутися після дати ратифікації Конвенції;

– мають бути вичерпані всі внутрішні засоби захисту: йдеться про отримання відповідей (що задовольняють заявника) судових інстанцій усіх рівнів;

– строк від моменту отримання рішення останньої судової інстанції до надходження скарги до Європейського суду не повинен перевищувати 6 місяців;

– при поданні скарги слід обов'язково посилатись на ті статті Європейської конвенції з прав людини, в яких викладені права, що їх, як вважає заявник, порушила держава. Новий Європейський суд з прав людини замінив, відповідно до Протоколу № 11 до Європейської конвенції з прав людини (набув чинності 1 листопада 1998 р.), контрольні органи цієї Конвенції – Європейську комісію з прав людини та Європейський суд з прав людини.

ЄДИНИЙ ВНЕСОК НА ЗАГАЛЬНООБОВ'ЯЗКОВЕ ДЕРЖАВНЕ СОЦІАЛЬНЕ СТРАХУВАННЯ – консолідований страховий внесок, збір якого здійснюється до системи загальнообов'язкового державного соціального страхування в обов'язковому порядку та на регулярній основі з метою забезпечення захисту у випадках, передбачених законодавством, прав застрахованих осіб та членів їхніх сімей на отримання страхових виплат (послуг) за діючими видами загальнообов'язкового державного соціального страхування Основи законодавства України про загальнообов'язкове державне соціальне страхування.

ЄДИНИЙ ДЕРЖАВНИЙ РЕЄСТР НОРМАТИВНИХ АКТІВ – автоматизована система збирання, нагромадження та обробки актів законодавства України. Запроваджена Указом Президента України “Про Єдиний державний реєстр нормативних актів” (1996) та Постановою

Кабінету Міністрів України “Про запровадження Єдиного державного реєстру нормативно-правових актів та здійснення правової інформатизації України” (1996). Мета даної системи – реалізація єдиних принципів ідентифікації нормативних актів, їх державного обліку, створення фонду цих документів і підтримання їх у контрольному стані, уникнення дублювання та паралелізму у сфері правової інформатизації, надання інформації у межах, визначених законодавством, забезпечення доступності, гласності і відкритості правової інформації для користувачів – юридичних і фізичних осіб, формування умов для інтеграції до міжнародного інформаційного простору.

Ж

ЖЕСТИ – це безмовне дія, яка не перериває мову і не служить для неї перешкодою.

ЖИТЛОВА СУБСИДІЯ – адресна матеріальна підтримка малозабезпечених категорій громадян та їх родин на оплату житлово-комунальних послуг, придбання скрапленого газу, твердого та рідкого побутового палива.

З

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАЙКРАЩИХ ІНТЕРЕСІВ ОТРИМУВАЧІВ СОЦІАЛЬНИХ ПОСЛУГ – дії та рішення, спрямовані на задоволення індивідуальних потреб отримувачів соціальних послуг відповідно до віку, статі, стану здоров’я, особливостей інтелектуального та фізичного розвитку, життєвого досвіду, родинної, культурної, етнічної та іншої належності, потреб та

інтересів дітей, осіб з інвалідністю, осіб, визнаних недієздатними, осіб, цивільна дієздатність яких обмежена, осіб похилого віку, а також з урахуванням думки отримувачів соціальних послуг, якщо вони за віком, рівнем розвитку та станом здоров'я можуть її висловити.

ЗАГАЛЬНА ДЕКЛАРАЦІЯ ПРАВ ЛЮДИНИ (1948) – (Declaration universelle des droits de l'homme) – перший міжнародно-правовий документ, що проголосив основні права та свободи людини. Прийнята Генеральною Асамблеєю ООН 10.12.1948 р. Складається з преамбули і 30 статей.

Документ проголошує принцип гарантованості передбачених ним прав. Однією з таких гарантій є право людини на соціальний і міжнародний правопорядок, за якого відповідні права та свободи можуть бути повністю здійснені. Поряд з правами та свободами 3. д. п. л. передбачає обов'язки людини перед суспільством. При здійсненні своїх прав і свобод кожна людина може зазнавати лише таких обмежень, які встановлені законом виключно з метою забезпечення належного визнання та поваги прав і свобод інших людей, а також забезпечення справедливих вимог моралі, суспільного порядку і загального добробуту в демократичному суспільстві (ст. 29).

ЗАВДАННЯ СОЦІАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ – забезпечення ефективного розвитку соціальної сфери, соціального простору життєдіяльності здійснення заходів щодо задоволення зростаючих матеріальних і духовних потреб членів суспільства урегулювання процесів соціальної диференціації суспільством підняття суспільного добробуту на рівень загальноприйнятих стандартів.

ЗАГАЛЬНИЙ ТРУДОВИЙ СТАЖ – загальна тривалість роботи чи іншої суспільно корисної діяльності. До 3. т. с. зараховується робота, виконувана на підставі *трудового договору* на підприємствах, в установах, організаціях і кооперативах незалежно від форм власності, а також на підставі членства в колгоспах чи інших кооперативах незалежно від характеру й тривалості перерв.

ЗАГАЛЬНООБОВ'ЯЗКОВЕ ДЕРЖАВНЕ СОЦІАЛЬНЕ СТРАХУВАННЯ – система прав, обов'язків і гарантій, яка передбачає надання соціального захисту, що включає матеріальне забезпечення громадян у разі хвороби, повної, часткової або тимчасової втрати працездатності, втрати годувальника, безробіття з незалежних від них

обставин, а також у старості та в інших випадках, передбачених законом, за рахунок грошових фондів, що формуються шляхом сплати страхових внесків власником або уповноваженим ним органом (далі – роботодавець), громадянами, а також бюджетних та інших джерел, передбачених законом Основи законодавства України про загальнообов’язкове державне соціальне страхування.

ЗАЙНЯТЕ НАСЕЛЕННЯ – це особи, які працюють за наймом; самостійно; обрані; призначені або затверджені на платну посаду в органах державного управління; проходять строкову службу в Збройних силах України; отримують професійну підготовку чи перепідготовку з відривом від виробництва; учні та студенти денних форм навчання; направлені на виконання громадських платних робіт; зайняті вихованням дітей, доглядом за хворими й людьми похилого віку; громадяни інших країн, які задіяні в економіці України.

ЗАЙНЯТІСТЬ – діяльність громадян, пов’язана із задоволенням особистих та суспільних потреб і така, що, як правило, приносить їм дохід у грошовій або іншій формі. Зайнятість населення, що проживає на території України, забезпечується державою шляхом проведення активної соціально-економічної політики, спрямованої на задоволення його потреб у добровільному виборі виду діяльності, стимулювання створення нових робочих місць і розвитку підприємництва. Відповідно до ст. 92 Конституції України: “Виключно законами України визначаються: (...) засади регулювання праці і зайнятості (...)”.

ЗАКОН – нормативно-правовий акт вищої юридичної сили в системі нормативно-правових актів країни, який регулює найважливіші суспільні відносини, приймається органом законодавчої влади або безпосередньо громадянами держави в порядку референдуму. Вказана сила З. забезпечує його верховенство, підтримує ієрархічність та єдність системи нормативно-правових актів. З. повинен відповідати конституції. Згідно з Конституцією України (ст. 8) З. та інші нормативно-правові акти приймаються на її основі і повинні відповідати їй. Так само Конституцією України визначаються коло, рівень і межі виключного законодавчого регулювання суспільних відносин. Одні з них регулюються З. у повному обсязі; щодо інших у законодавчому порядку встановлено лише основні засади, а решта відносин регламентується підзаконними нормативно-правовими актами.

ЗАКОН І ПІДЗАКОННІ НОРМАТИВНО-ПРАВОВІ АКТИ – закон має вищу юридичну силу щодо всіх інших нормативно-правових актів. Нормативно-правові акти Верховної Ради України, Президента України, центральних і місцевих органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування, їх посадових осіб, а також нормативно-правові акти органів Автономної Республіки Крим та їх посадових осіб є підзаконними, приймаються на основі і на виконання Конституції та законів України і не можуть суперечити їм.

ЗАКОНОДАВСТВО – це комплекс чинних нормативно-правових актів, які видаються уповноваженими правотворчими органами, та пов'язані між собою і водночас розділені на певні частини.

ЗАСНОВНИК (ЗАСНОВНИКИ) НЕДЕРЖАВНОГО ПЕНСІЙНОГО ФОНДУ – юридична особа або фізичні особи (для професійного пенсійного фонду), які створили пенсійний фонд чи приєдналися до нього після створення та набули прав і обов'язків, визначених Законом для засновників пенсійного фонду.

ЗАСТРАХОВАНА ОСОБА – фізична особа, яка відповідно до цього Закону підлягає загальнообов'язковому державному пенсійному страхуванню і сплачує (сплачувала) та/або за яку сплачуються чи сплачувалися у встановленому законом порядку страхові внески на загальнообов'язкове державне пенсійне страхування та до накопичувальної системи загальнообов'язкового державного пенсійного страхування.

ЗАСТОСУВАННЯ ПРАВОВИХ НОРМ – здійснювана компетентними державними органами, уповноваженими на це громадськими об'єднаннями або їх посадовими особами організаційно-правова владна діяльність, результатом якої є встановлення піднормативних, формально обов'язкових індивідуальних правил поведінки персоніфікованих суб'єктів.

ЗБЕРІГАЧ ПЕНСІЙНОГО ФОНДУ – Національний банк України або банк, який на підставі відповідної ліцензії відповідно до законодавства про банки і банківську діяльність, обирається за результатами конкурсу і відповідає вимогам цього Закону щодо зберігання активів та обслуговування коштів Накопичувального фонду;

загальнообов'язкове державне пенсійне страхування провадить діяльність із зберігання активів пенсійних фондів.

ЗВЕРНЕННЯ ГРОМАДЯН – особисті або групові (колективні) З. г. до органів державної влади, органів місцевого самоврядування, посадових осіб тощо. В законодавстві України визначено серед інших такий вид З. г. як пропозиції (зауваження) – З. г., де є порада, рекомендація щодо діяльності органів державної влади і органів місцевого самоврядування, депутатів усіх рівнів, посадових осіб, а також висловлюються думки щодо врегулювання суспільних відносин та умов життя громадян, вдосконалення правової основи державного і громадського життя, соціально-культурної та інших сфер діяльності держави і суспільства.

ЗВИЧАЙНІ (ПОТОЧНІ) ЗАКОНИ – це всі інші закони, що приймаються на основі та на виконання конституційних законів парламентом у межах його компетенції.

ЗОВНІШНЯ ТРУДОВА МІГРАЦІЯ – переміщення громадян України, пов'язане з перетинанням державного кордону, з метою здійснення оплачуваної діяльності в державі перебування.

I

ІНВАЛІДНІСТЬ – постійна або тривала втрата працездатності, яка виникла внаслідок захворювання, поранення, анатомічного дефекту. При І. надається пенсія або інші пільги, передбачені *законодавством*.

В *юриспруденції* розрізняють такі причини І.: загальне захворювання (І. не пов'язана з трудовою діяльністю); професійне захворювання; трудове *каліцтво*; ураження, контузія, набуті під час виконання військових обов'язків, або захворювання, пов'язане з перебуванням на фронті; каліцтво, отримане внаслідок нещасного випадку, не пов'язаного з виконанням військового обов'язку, або захворювання, не пов'язане з перебуванням на фронті. І. визначається за проявами захворювання, які перешкоджають виконанню професійної

роботи і набули сталого характеру. Групи I. встановлюють медико-соціальні експертні комісії (МСЕК). Налічується три групи I.: I – особа потребує постійного стороннього догляду, допомоги або нагляду; II – особа непрацездатна, проте не потребує постійного стороннього догляду, допомоги або нагляду; III – працездатність особи значно знижена. МСЕК приймає рішення про групу I. особи після встановлення її причин, від чого залежить розмір пенсії та надання певних пільг.

ІММІГРАЦІЯ – прибуття в Україну чи залишення в Україні у встановленому законом порядку іноземців та осіб без громадянства на постійне проживання (ст. 1 Закону України “Про імміграцію” (2001)).

Відповідно до ст. 92 Конституції України: “Виключно законами України визначаються: (...) засади регулювання (...) міграційних процесів (...)”.

ІНВЕСТИЦІЙНА ДЕКЛАРАЦІЯ – документ, який визначає інвестиційну політику недержавного пенсійного фонду, основні напрями та обмеження інвестування активів недержавних пенсійних фондів.

ІНВЕСТИЦІЙНА ДЕКЛАРАЦІЯ НАКОПИЧУВАЛЬНОЇ СИСТЕМИ ПЕНСІЙНОГО СТРАХУВАННЯ – документ, який, відповідно до вимог Закону, визначає стратегію інвестиційної політики накопичувальної системи пенсійного страхування, основні напрями і обмеження інвестування його пенсійних активів, а також нормативи їх інвестування, якими встановлюються оперативні пропорції розміщення коштів у кожний окремий вид активів та критерії відбору об’єктів інвестування з урахуванням конкретних класів інвестиційного рейтингу.

ІНВЕСТИЦІЙНИЙ ДОХІД – сума приросту вартості пенсійних активів Накопичувального пенсійного фонду за визначений проміжок часу, отримана за рахунок зміни їх ринкової вартості, і прибутку (збитку) від здійснення операцій з активами та пасивних доходів, нарахованих за цими пенсійними активами.

ІНВЕСТИЦІЙНИЙ ПРИБУТОК – різниця між сумою інвестиційного доходу Накопичувального пенсійного фонду, отриманого за визначений проміжок часу, та сумою адміністративних видатків Накопичувального пенсійного фонду за цей період на оплату послуг, визначених відповідно до Закону.

ІНДИВІДУАЛЬНИЙ ПЕНСІЙНИЙ РАХУНОК –

персоніфікований рахунок учасника пенсійного фонду, який ведеться в системі персоніфікованого обліку у визначеному цим Законом порядку з метою обліку накопичених на користь учасника пенсійних коштів.

ІНІЦІАТИВА – у державно-правовій сфері – активна діяльність фізичної чи юридичної особи, спрямована на досягнення певної мети. Реалізується за більш-менш визначеною процедурою і може вести до виникнення, зміни або припинення правовідносин відповідного змісту.

ІНКОРПОРАЦІЯ – об'єднання законів та інших нормативно-правових актів у збірники чи зібрання, розташування їх у певному порядку без зміни змісту. Результатом І. є зовнішнє опрацювання чинного законодавства.

ІННОВАЦІЙНІ СОЦІАЛЬНІ ТЕХНОЛОГІЇ – методи і прийоми діяльності, спрямовані на нововведення у суспільстві. Це інноваційна діяльність, у результаті якої створюються та матеріалізуються суспільні ініціативи, котрі приводять до якісних змін в різних сферах життя, раціонального використання матеріальних, економічних і соціальних ресурсів.

ІНСТИТУЦІЙНА ПІДТРИМКА – цільова допомога у вигляді коштів або майна, що надається молодіжним/дитячим громадським об'єднанням на реалізацію молодіжних проєктів, для забезпечення їх інституційного розвитку у формі фінансування витрат на розвиток матеріально-технічної бази, навчання, підвищення кваліфікації, оплати праці працівників у рамках завдань молодіжної політики у порядку, затвердженому Кабінетом Міністрів України.

ІНСТИТУЦІЙНИЙ РОЗВИТОК – стійкий комплексний розвиток молодіжних та дитячих громадських об'єднань, молодіжних центрів для виконання завдань молодіжної політики.

ІНСТРУМЕНТАРІЙ – арсенал засобів, що забезпечують досягнення мети впливу на особистість чи соціальну спільність.

ІНТУЇТИВНІ МЕТОДИ – найбільш широко використовуються в системі управління, а також при прогнозуванні різних соціальних явищ, базуються на широкому залученні найбільш компетентних експертів і постійному підвищенні їх кваліфікації відповідальності за експертизу.

ІНФЛЯЦІЯ – надмірне збільшення маси паперових грошей, що перебувають в обігу, порівняно з масою реально пропонованого товару й послуг, *ціни* на які зростають через падіння купівельної спроможності грошей.

ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ – являють собою оптимізацію самого інформаційного процесу, його відтворення і функціонування.

ІНФРАСТРУКТУРА РИНКУ ПРАЦІ це сукупність суб'єктів матеріального, технічного, організаційного, інформаційного, фінансового та правового характеру, які забезпечують безперебійне функціонування ринку праці.

ІСТОРИЧНІ ТЕХНОЛОГІЇ передбачають осмислення історичного досвіду за законами соціальної технологізації, тобто технологізацію історичних знань як умови політичного, економічного, духовного і соціального діагностування.

К

КАЛЦТВО – втрата особою працездатності внаслідок *нещасного випадку*, протиправних дій або інших причин. Розрізняють К. трудове і не пов'язане з роботою, від чого залежать вид і розміри подальшої допомоги, призначення пенсії тощо.

КАЛЦТВО ТРУДОВЕ – у *трудовому праві* України ушкодження здоров'я працівника в результаті *нещасного випадку*, що стався: а) при виконанні трудових обов'язків (у тому числі й під час відрядження), а також під час дій в інтересах підприємства, організації, установи навіть без розпорядження адміністрації; б) на шляху до роботи чи звідти; в) на території закладу, організації або в іншому місці впродовж робочого часу (враховуючи й перерви); під час підготовки до роботи; г) біля закладу, установи, підприємства або іншого місця роботи впродовж робочого дня (разом із перервою), якщо перебування там не суперечило правилам внутрішнього трудового розпорядку; д) під час виконання державних або громадських обов'язків; є) при виконанні обов'язків

громадянина під час рятування людей або в момент захисту особи чи правопорядку.

КАПІТАЛЬНІ ТРАНСФЕРТИ – невідплатні односторонні платежі органів управління, що не ведуть до виникнення або погашення фінансових вимог.

КАТЕГОРІЇ ПРАВА – засоби конструювання і розуміння права як системного утворення для регулювання суспільних відносин. До К. п. належать, зокрема, саме право, його галузі та інститути, поняття: “закон”, “законність”, “законодавство”, “правовий режим”, “правовий статус”, “правові відносини”, “правосвідомість”, “юридична відповідальність” тощо.

КЛАСИФІКАЦІЯ – це система підпорядкованих понять (класів, об’єктів) певної галузі знання чи діяльності людини, що використовується як засіб для встановлення зв’язків між цими поняттями чи класами об’єктів.

КЛІЄНТОЦЕНТРИЗМ – розгляд всіх сторін соціальної дійсності, всіх зв’язків і опосередкувань соціальної ситуації з так званих інтересів і прав індивідуального чи групового клієнта.

КОДЕКСИ – закони, в яких об’єднуються і систематизуються правові норми, що регламентують певну сферу суспільних відносин.

КОДИФІКАЦІЯ – а) змістовна переробка (усунення розбіжностей і протиріч, скасування застарілих норм) нормативно-правових актів, що мають спільний предмет регулювання і створення зведеного нормативного акту б) систематизація групи юридичних норм, що регулюють певну галузь суспільних відносин, в єдиному нормативно-правовому акті.

КОЕФІЦІЄНТ СТРАХОВОГО СТАЖУ – величина, що визначається відповідно до цього Закону для обрахування страхового стажу при обчисленні розміру пенсії у солідарній системі загальнообов’язкового державного пенсійного страхування.

КОМПАНІЯ З УПРАВЛІННЯ АКТИВАМИ – юридична особа, яка здійснює управління активами на підставі ліцензії на провадження професійної діяльності на ринках капіталу (діяльності з управління активами інституційних інвесторів) та обирається за результатами конкурсу.

КОМПЛЕКСНІ ПОСЛУГИ – соціальні послуги, що передбачають надання постійної або систематичної комплексної допомоги (догляд, влаштування до сімейних форм виховання, соціальний супровід/патронаж, кризове втручання, підтримане проживання, реабілітація, соціальна адаптація, соціальна інтеграція та реінтеграція, соціальна реабілітація тощо).

КОМПЕТЕНЦІЯ – (лат. *competentia* – відповідність, узгодженість, від *competere* – взаємно прагнути, відповідати, підходити) – сукупність встановлених в офіційній – юридичній чи неюридичній – формі прав і обов’язків, тобто повноважень будь-якого органу або посадової особи, які визначають можливості цього органу або посадової особи приймати обов’язкові до виконання рішення, організувати та контролювати їх виконання, вживати у необхідних випадках заходи примусу тощо.

КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЬ – сукупність якостей особи, що характеризують її здатність працювати, рівень володіння навичками пошуку необхідної роботи, уміння переконувати роботодавця у своїй готовності виконувати відповідні обов’язки.

КОНКУРС – процес визначення на конкурентних засадах юридичної особи (групи юридичних осіб), яка запропонувала кращі послуги (виконання робіт) у накопичувальній системі пенсійного страхування у визначеному цим Законом порядку загальнообов’язкове державне пенсійне страхування.

КОНСОЛІДАЦІЯ – 1) один із способів систематизації законодавства, в процесі якого декілька законів та/або інших нормативно-правових актів об’єднуються в одному документі.

КОНСТИТУЦІЙНІ ЗАКОНИ – це закони, що вносять певні доповнення, зміни, уточнення до тексту Конституції.

КОНСТИТУЦІЙНІ ГАРАНТІЇ ПРАВ ЛЮДИНИ – в демократичних державах встановлені конституцією: процесуальні права, які слугують засобом захисту основних прав і свобод людини; правозахисні інститути та основні принципи їх діяльності; особливі правила, які визначають межі та умови можливого обмеження прав і свобод людини.

КОНСТИТУЦІЯ – це основний, головний закон держави, який має найвищу юридичну силу і приймається в особливому порядку, і в якому регламентуються найважливіші з її точки зору суспільні відносини у сфері організації і функціонування органів держави, державного устрою та правового статусу людини і громадянина.

КОНСУЛЬТАТИВНА РОБОТА ІЗ СІМ'ЯМИ – клієнтами соціальної сфери проводиться групою фахівців і включає соціально-педагогічне, психолого-педагогічне та психологічне консультування.

КОНСУЛЬТУВАННЯ – процедура, що часто використовується у соціальній роботі, в медичній, юридичній практиці спеціалістами різних напрямів з метою орієнтації громадян, окремих осіб, сімей, груп, общин шляхом порад, вказівок і забезпечення необхідною інформацією.

КОНСУЛЬТУВАННЯ СІМЕЙНЕ – процес надання консультативної допомоги при подружніх конфліктах і дисгармоніях.

КОНТРОЛЬ ЗА ЮРИДИЧНОЮ ОСОБОЮ – нагляд з можливістю вирішального впливу на управління або діяльність юридичної особи шляхом безпосереднього та/або опосередкованого (через пов'язаних фізичних чи юридичних осіб) володіння більшою часткою (паєм, пакетом акцій) статутного (складеного) капіталу, управління найбільшою кількістю голосів в органі управління юридичної особи, а також можливість здійснювати незалежно від формального володіння вирішальний вплив відповідно до договору.

КОРПОРАТИВНИЙ ПЕНСІЙНИЙ ФОНД – недержавний пенсійний фонд, засновником якого є юридична особа-роботодавець або декілька юридичних осіб-роботодавців та до якого можуть приєднуватися роботодавці-платники.

Л

ЛЕГІТИМНІСТЬ – обов’язкова ознака законної влади держави, що означає визнання її як всередині країни, так і на міжнародній арені. Легітимна влада конституційно обґрунтована і визнана народом (його більшістю) країни та міжнародним співтовариством. Л. є явищем політичним, яке означає взаємну довіру між народом і державною владою. Народ довіряє владі здійснення певних функцій, а влада зобов’язується їх виконувати. Л. – обов’язкова ознака демократичної цивілізованої державної влади.

ЛИСТОК НЕПРАЦЕЗДАТНОСТІ, лікарняний листок – документ, що засвідчує тимчасову непрацездатність працівника. Може видаватися також працездатним працівникам при наданні відпустки по догляду за хворим, у зв’язку з карантинном, для санаторно-курортного лікування. За Л. н. надається відпустка жінкам у зв’язку з вагітністю й пологами.

ЛІЦЕНЗІЯ – 1) виданий компетентним органом державної виконавчої влади або *місцевого самоврядування* дозвіл на здійснення виду діяльності, яка на підставі чинного *законодавства* підлягає ліцензуванню (напр., банківська, страхова, приватна медична тощо); 2) дозвіл на використання винаходу, корисної моделі або іншого технічного досягнення, який надається на підставі ліцензійної угоди або судового чи адміністративного рішення компетентного органу.

ЛЮДСЬКИЙ ПОТЕНЦІАЛ – нагромаджений населенням країни запас фізичного, психічного, морального здоров’я, знань, умінь, навичок, професійної компетентності, підприємницької і громадянської активності, що може реалізовуватися в суспільстві через різні види діяльності.

М

МАКСИМАЛЬНА ВЕЛИЧИНА БАЗИ НАРАХУВАННЯ ЄДИНОГО ВНЕСКУ – максимальна сума доходу застрахованої особи, що дорівнює п'ятнадцяти розмірам прожиткового мінімуму для працездатних осіб, встановленого законом, на яку нараховується єдиний внесок.

МАЛОЗАБЕЗПЕЧЕНА ОСОБА – особа, середньомісячний сукупний дохід якої за останніх шість календарних місяців, що передують місяцю звернення за наданням соціальних послуг, не перевищує двох прожиткових мінімумів для відповідної категорії осіб.

МАЛОЗАБЕЗПЕЧЕНА СІМ'Я – сім'я, яка з поважних або незалежних від неї причин має середньомісячний сукупний дохід нижчий, ніж прожитковий мінімум для сім'ї; Про державну соціальну допомогу малозабезпеченим сім'ям.

МЕДИЧНИЙ ВИСНОВОК З ТИМЧАСОВОЇ ВТРАТИ ПРАЦЕЗДАТНОСТІ – створений в електронній формі на підставі медичних записів і зареєстрований в електронній системі охорони здоров'я документ, який містить висновок лікаря (комісії лікарів) за результатами медичної експертизи з тимчасової втрати працездатності, що засвідчує тимчасову непрацездатність, та є підставою для формування листка непрацездатності.

МЕТОД – спосіб досягнення якої-небудь мети, рішення конкретної задачі; сукупність прийомів або операцій практичного або теоретичного освоєння (пізнання) діяльності.

МЕТОД ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ – спосіб впливу правових норм на суспільні відносини. Характеризується такими ознаками: стосується тільки правових норм; забезпечує єдність правового регулювання; гарантується у необхідних випадках засобами державного примусу; є одним з критеріїв поділу норм права на галузі.

МЕТОД СПОСТЕРЕЖЕННЯ – це метод збору інформації про досліджуваному об’єкті шляхом безпосередньої реєстрації фактів (подій і умов), значимих з погляду цілей дослідження (в ситуації консультування – дослідження консультантом клієнта як особистості, особливостей його життєвої ситуації і проблем тощо).

МЕТОДИ ФІНАНСОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ – це сукупність прийомів і засобів, за допомогою яких уповноважені державою органи від свого імені формують, розпоряджаються та використовують фонди коштів.

МЕХАНІЗМ ДЕРЖАВИ – це система всіх державних організацій, які створюються для організації і безпосереднього здійснення завдань і реалізації функцій держави.

МІЖБЮДЖЕТНІ ТРАНСФЕРТИ – це кошти, які безоплатно і безповоротно передаються з одного бюджету до іншого.

МІЖНАРОДНО-ПРАВОВИЙ АКТ – документ міжнародної співдружності, що із санкції держави розповсюджуються на всій території.

МІНІМАЛЬНА ПЕНСІЯ – державна соціальна гарантія, розмір якої визначається Законом.

МІНІМАЛЬНИЙ СПОЖИВЧИЙ БЮДЖЕТ – це законодавчо встановлена в державі середньодушова місячна вартість набору продуктів харчування, непродовольчих товарів, оплати необхідних послуг, ліків, предметів побуту, зокрема й довготривалого користування, задоволення в установлених межах культурних потреб, розрахованих на підставі науково обґрунтованих норм і нормативів з урахуванням національних особливостей.

МІНІМАЛЬНИЙ СТРАХОВИЙ ВНЕСОК – сума єдиного внеску, що визначається розрахунково як добуток мінімального розміру заробітної плати на розмір внеску, встановлений законом на місяць, за який нараховується заробітна плата (дохід), та підлягає сплаті щомісяця Про збір та облік єдиного внеску на загальнообов’язкове державне соціальне страхування.

МОДЕЛЮВАННЯ – метод дослідження різноманітних явищ і процесів, вироблення варіантів управлінських рішень.

МОЗКОВА АТАКА – колективне оцінювання, регламентоване особливими правилами, які засновані на стимулюванні творчої діяльності експертів шляхом спільного обговорення проблеми.

МОЛОДА РОДИНА – родина, у якій подружжя або один з них не досягли віку 35 років, у тому числі ті, що мають неповнолітніх дітей.

МОЛОДА СІМ'Я – сім'я у значенні, наведеному в Сімейному кодексі України, вік кожного члена якої не перевищує 35 років.

МОЛОДИЙ СПЕЦІАЛІСТ – випускник професійно-технічного або вищого навчального закладу, який після навчання у місячний строк працевлаштувався на відповідну роботу за тією кваліфікацією, яку він набув під час навчання та уклав трудовий договір.

МОЛОДІЖНА ГРОМАДСЬКА ОРГАНІЗАЦІЯ – громадське об'єднання, засновниками та членами (учасниками) якого є фізичні особи віком від 14 до 35 років, крім випадків, визначених цим Законом.

МОЛОДІЖНА ІНФРАСТРУКТУРА – будівлі, споруди, молодіжні простори, інші приміщення, земельні ділянки, що використовуються органами державної влади, органами місцевого самоврядування, суб'єктами молодіжної роботи для реалізації молодіжної політики та/або для здійснення молодіжної роботи.

МОЛОДІЖНА ПОЛІТИКА – напрям державної політики, спрямований на створення соціально-економічних, політичних, організаційних, правових умов і гарантій для соціалізації та інтеграції дітей та молоді в суспільні процеси, що здійснюються в інтересах дітей та молоді та за їх участю.

МОЛОДІЖНА ПОЛІТИКА – складова частина соціально-економічної політики, що відбиває ставлення органів державної влади до проблем молоді, визначає правові, економічні, організаційні основи становлення й розвитку молодих громадян, сприяє найбільш повній реалізації їх здібностей в інтересах суспільства й держави, розвитку молодіжних рухів та ініціатив.

МОЛОДІЖНА РОБОТА – діяльність, спрямована на залучення дітей та молоді до суспільного життя, що здійснюється дітьми та молоддю, разом з дітьми та молоддю або в інтересах дітей та молоді за

допомогою інструментів спільного прийняття рішень Про основні засади молодіжної політики.

МОЛОДІЖНЕ ГРОМАДСЬКЕ ОБ'ЄДНАННЯ – добровільне об'єднання фізичних осіб віком від 14 до 35 років, крім випадків, визначених цим Законом, та/або молодіжних громадських організацій для забезпечення реалізації та захисту прав і свобод молоді, задоволення її суспільних, зокрема економічних, соціальних, культурних, екологічних та інших, потреб та інтересів.

МОЛОДІЖНИЙ ПРАЦІВНИК – особа, яка здійснює молодіжну роботу, пройшла спеціалізовану підготовку в порядку, визначеному центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує молодіжну політику, та отримала свідоцтво встановленого зразка.

МОЛОДІЖНИЙ ПРОЕКТ – діяльність суб'єктів молодіжної роботи, спрямована на створення продукту, блага чи послуги (їх сукупності) в рамках виконання завдань молодіжної політики.

МОЛОДІЖНИЙ ПРОСТІР – приміщення, будівля або її частина, земельна ділянка, що використовується для здійснення молодіжної роботи.

МОЛОДІЖНИЙ ЦЕНТР – установа, підприємство, організація, що здійснює молодіжну роботу.

МОЛОДЬ – молоді особи – особи віком від 14 до 35 років, які є громадянами України, іноземцями та особами без громадянства, які перебувають в Україні на законних підставах.

Н

НАДАВАЧІ СОЦІАЛЬНИХ ПОСЛУГ – юридичні та фізичні особи, фізичні особи – підприємці, включені до розділу “Надавачі соціальних послуг” Реєстру надавачів та отримувачів соціальних послуг.

НАДХОДЖЕННЯ БЮДЖЕТІВ – доходів бюджетів; коштів від повернень кредитів до бюджетів; коштів від державних (місцевих) запозичень; коштів від приватизації державного майна (щодо державного бюджету); коштів від повернення бюджетних коштів з депозитів; коштів від надходжень внаслідок продажу/пред’явлення цінних паперів.

НАЙМАНИЙ ПРАЦІВНИК – фізична особа, яка працює за трудовим договором (контрактом) на підприємстві, в установі, організації незалежно від форм власності, виду діяльності та господарювання або у фізичної особи.

НАКОПИЧУВАЛЬНА ПРОФЕСІЙНА ПЕНСІЙНА СИСТЕМА – складова накопичувальної системи пенсійного страхування, в межах якої здійснюється пенсійне забезпечення застрахованих осіб, які відповідно до цього Закону мають право на пенсію на пільгових умовах і є учасниками відповідної пенсійної програми у такій системі Про внесення змін до деяких законів України щодо накопичувальної професійної пенсійної системи.

НАКОПИЧУВАЛЬНИЙ ПЕНСІЙНИЙ РАХУНОК – субрахунок індивідуального пенсійного рахунку (частина персональної облікової картки) в системі персоніфікованого обліку недержавного пенсійного фонду, який відображає стан пенсійних активів застрахованої особи в системі персоніфікованого обліку, в накопичувальній системі загальнообов’язкового державного пенсійного страхування.

НАКОПИЧУВАЛЬНИЙ ПЕНСІЙНИЙ ФОНД – цільовий позабюджетний фонд, який створюється відповідно до Закону, акумулює страхові внески застрахованих осіб, що обліковуються на накопичувальних пенсійних рахунках та інвестуються з метою отримання інвестиційного доходу на користь застрахованих осіб, пенсійні активи якого використовуються для оплати договорів страхування довічних пенсій або одноразових виплат застрахованим особам.

НАПІВСТАЦІОНАРНІ ПОСЛУГИ – соціальні послуги, що надаються їх отримувачу в приміщенні у надавача соціальної послуги протягом визначеного часу доби: з умовами для нічного перебування (проживання) отримувачів у надавачів соціальних послуг; із місцем для прийому або денного перебування осіб протягом визначеного часу доби.

НАТУРАЛЬНІ ТРАНСФЕРТИ – пільги на використання певних видів послуг та оплату за них, а також безпосередньо соціальні послуги.

НАЦІОНАЛЬНА СОЦІАЛЬНА СЕРВІСНА СЛУЖБА УКРАЇНИ – центральний орган виконавчої влади, діяльність якого спрямовується та координується Кабінетом Міністрів України через Міністра соціальної політики і який реалізує державну політику у сфері соціального захисту населення, захисту прав дітей, здійснення державного контролю за дотриманням вимог законодавства під час надання соціальної підтримки та за дотриманням прав дітей.

НЕБЛАГОПОЛУЧНА СІМ'Я – характеризується низьким соціальним статусом у різних сферах життєдіяльності, тому вона не справляється з покладеними на неї функціями, при цьому її адаптивні можливості значно знижені.

НАЦІОНАЛЬНІ СТАНДАРТИ – державні стандарти України, прийняті центральним органом виконавчої влади у сфері стандартизації та доступні для широкого кола користувачів. Відповідно до ст. 92 Конституції України: “Виключно законами України встановлюються: (...) порядок встановлення державних стандартів.

НЕВДАЛЕ ПРАЦЕВЛАШТУВАННЯ працевлаштування, яке не відбулося через відсутність вакансії у роботодавця на момент прибуття працівника; відмову роботодавця у прийнятті працівника через відсутність певних вмінь та навичок; інші умови праці ніж в підписаному трудовому договорі (контракті).

НЕДЕРЖАВНИЙ ПЕНСІЙНИЙ ФОНД – суб'єкт другого рівня системи пенсійного забезпечення – недержавний пенсійний фонд, який створений та діє відповідно до законодавства про недержавне пенсійне забезпечення.

НЕДЕРЖАВНИЙ ПЕНСІЙНИЙ ФОНД – це фінансова установа, призначена для накопичення коштів на додаткову недержавну пенсію та здійснення пенсійних виплат учасникам фонду.

НЕДОЇМКА – сума єдиного внеску, своєчасно не нарахована та/або не сплачена у строки, встановлені цим Законом, обчислена територіальними органами Пенсійного фонду України у випадках, передбачених Законом.

НЕЗАЙНЯТЕ НАСЕЛЕННЯ – особи у віці 15-70 років, які протягом обстежуваного тижня були безробітними або економічно неактивними.

НЕПОВНА ЗАЙНЯТІСТЬ – виконання працівником за його власним бажанням роботи протягом періоду (дня, тижня, місяця), що менший від передбаченого законодавством.

НЕПРАЦЕЗДАТНІ ГРОМАДЯНИ – особи, які досягли встановленого законом пенсійного віку або визнані інвалідами, у тому числі діти-інваліди, а також особи, які мають право на пенсію у зв'язку з втратою годувальника.

НЕПРАЦЮЮЧА ПРАЦЕЗДАТНА ОСОБА – особа працездатного віку з числа членів малозабезпеченої сім'ї, яка за станом здоров'я здатна до активної праці і не працює, не проходить військову службу, не займається підприємницькою діяльністю чи професійною незалежною діяльністю, не здобуває освіту за денною формою у закладах загальної середньої, професійної (професійно-технічної), фахової передвищої, вищої освіти.

НЕФОРМАЛЬНЕ МОЛОДІЖНЕ ОБ'ЄДНАННЯ – група молодих людей, об'єднаних спільними інтересами та потребами

НЕЩАСНИЙ ВИПАДОК – раптове пошкодження здоров'я працівника під час виконання ним трудових обов'язків або за обставин, спеціально обумовлених у законі (напр. у відрядженні, по дорозі на роботу або з роботи, під час виконання обов'язку громадянина щодо рятування людей тощо). Втрата працездатності в результаті Н. в. визнається трудовим *каліцтвом*, що передбачає надання відповідних пільг.

НОВЕ РОБОЧЕ МІСЦЕ – робоче місце, яке створене у зв'язку із створенням нового суб'єкта господарювання (за винятком створеного шляхом припинення або ліквідації) або за рахунок збільшення штатної чисельності працівників та за умови відсутності скорочення (зменшення) середньомісячної чисельності за попередні та наступні 12 місяців.

НОРМА ПРАВА – це загальнообов’язкове, формально визначене правило поведінки, встановлене або санкціоноване державою і спрямоване на регулювання суспільних відносин шляхом надання їх учасникам юридичних прав і покладання на них юридичних обов’язків.

НОРМА-ДЕФІНІЦІЯ – різновид правових норм, що забезпечують дію регулятивних та охоронних норм. Має доповнюючий характер і не породжує правовідносин. Призначенням Н.-д. є закріплення юридичних категорій та понять. Н.-д. сприяє ефективній реалізації приписів, оскільки характеризує зміст основних категорій права, які використовуються у законодавстві, визначає їх особливості.

НОРМАТИВНИЙ ДОГОВІР – це письмовий документ, у якому загальні правила поведінки встановлюються за домовленістю кількох суб’єктів і забезпечується державою.

НОРМАТИВНО-МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ СОЦІАЛЬНО-ПОЛІТИЧНИМИ ПРОЦЕСАМИ – це сукупність документів організаційного, організаційно-методичного, організаційно-розпорядчого, технічного, нормативного, техніко-економічного та економічного характеру, які встановлюють норми, правила, вимоги, характеристики, методи, що використовуються при вирішенні завдань щодо соціального управління, соціального захисту і затверджені в установленому порядку компетентними відповідними органами.

НОРМАТИВНО-ПРАВОВИЙ АКТ – це офіційний письмовий документ, прийнятий уповноваженими суб’єктами правотворчості у визначених законом порядку і формі, який містить норми права. Нормативно-правові акти є головною і найбільш завершеною формою сучасного права.

О

ОБ'ЄДНАННЯ ОТРИМУВАЧІВ СОЦІАЛЬНИХ ПОСЛУГ – громадське об'єднання, засновниками та членами якого є отримувачі соціальних послуг, їхні законні представники, метою діяльності якого є захист прав та інтересів отримувачів соціальних послуг.

ОБ'ЄДНАННЯ ПРАЦІВНИКІВ СИСТЕМИ НАДАННЯ СОЦІАЛЬНИХ ПОСЛУГ – громадське об'єднання, засновниками та членами якого є працівники системи надання соціальних послуг, метою діяльності якого є захист прав та інтересів працівників системи надання соціальних послуг, а також інтересів громадян, пов'язаних із професійною діяльністю у системі надання соціальних послуг.

ОБ'ЄКТ СОЦІАЛЬНОГО СТРАХУВАННЯ – страховий ризик та страховий випадок, із настанням яких у застрахованих осіб (членів їхніх сімей, інших осіб) виникає право на матеріальне забезпечення та соціальні послуги відповідно до Закону залежно від видів соціального страхування.

ОБДАРОВАНА МОЛОДЬ – молоді особи, які виявили здібності у сфері науки, освіти, техніки, підприємництва, мистецтва, культури або фізичної культури і спорту та досягли вагомих успіхів у зазначених сферах.

ОБ'ЄКТ СОЦІАЛЬНОГО СТРАХУВАННЯ – страховий ризик та страховий випадок, із настанням яких у застрахованих осіб (членів їх сімей, інших осіб) виникає право на матеріальне забезпечення та соціальні послуги відповідно до Закону залежно від видів соціального страхування.

ОБМЕЖЕНИЙ СОЦІАЛЬНИЙ ЗАХИСТ – це забезпечення гарантованого мінімуму рівня життя всім членам суспільства (певний мінімум в їжі, житлі і одязі, достатній для підтримки здоров'я та працездатності).

ОДИНИЦЯ ПЕНСІЙНИХ АКТИВІВ – показник системи персоніфікованого обліку, який застосовується для визначення суми пенсійних коштів, що належать учасникові пенсійного фонду та обліковуються на його індивідуальному пенсійному рахунку в пенсійному фонді.

ОДНОРАЗОВА ВИПЛАТА – пенсійна виплата, що здійснюється в разі досягнення застрахованою особою пенсійного віку та в інших випадках на умовах та в порядку, визначених Законом за рахунок коштів Накопичувального фонду.

ОДНОРАЗОВА НАТУРАЛЬНА ДОПОМОГА “ПАКУНОК МАЛЮКА” – одноразова натуральна допомога, що відноситься до допомоги при народженні дитини.

ОДНОРАЗОВА ПЕНСІЙНА ВИПЛАТА – пенсійна виплата, що здійснюється одноразово у порядку та у випадках, визначених Законом.

ОПЕРАЦІЇ – найпростіші дії, спрямовані на досягнення конкретної, усвідомленої мети.

ОПКА – одна з правових форм захисту особистих майнових інтересів *громадян*. О. встановлюється над дітьми, які не досягають 15 років, і над особами, котрі визнані *судом* недієздатними внаслідок душевної хвороби чи недоумства. О. може бути встановлена над *майном* особи, яку суд визнає безвісно відсутньою. О. встановлюють відділи опіки й піклування органів виконавчої влади за місцем проживання особи, котра потребує О., чи за місцем проживання *опікуна*. О. припиняється: а) після досягнення підопічним 15 років; б) якщо підопічний повертається на виховання до батьків; в) якщо особа, котра була визнана недієздатною й потребувала О., видужала, суд поновив її в дієздатності; г) у зв'язку зі смертю підопічного.

ОПКУН – особа, що виконує функції з *опіки* стосовно неповнолітніх осіб (до 15 років) чи недієздатних повнолітніх. Добір О. стосовно неповнолітніх покладається на відділи опіки й піклування в органах виконавчої влади районів, міст, районів у містах, селищах, селах. О. може бути *громадянин*, що досяг 18 років і добровільно бере на себе обов'язки опіки. О. є законним представником свого підопічного, проте угоди, що виходять за межі побутових, він може здійснювати лише з дозволу органів опіки.

ОРГАНІЧНІ ЗАКОНИ – це закони, на необхідність існування яких прямо вказує Конституція. Наприклад, ч. 3 ст. 88 Конституції України згадує закон про регламент Верховної Ради України, який і буде органічним законом.

ОСНОВНІ НАПРЯМИ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ – документ, який відповідно до вимог Закону визначає напрями та обмеження інвестування коштів Накопичувального фонду, рівні інвестиційного доходу, суми коштів на адміністративні витрати, видатки на фінансування оплати договорів страхування довічних пенсій та одноразових виплат у відповідному році.

ОСНОВНІ НАПРЯМИ СОЦІАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ –

- удосконалення трудових відносин, розвиток ринку праці та забезпечення певного рівня зайнятості населення;
- регулювання міграційних процесів;
- реформування системи соціального забезпечення та системи соціального страхування;
- захист громадян як споживачів;
- розвиток гуманітарної сфери: освіти, науки, охорони здоров'я, культури, фізичної культури та спорту, відпочинку та туризму;
- регіональна соціальна політика.

ОСНОВНІ НАПРЯМКИ ДІЯЛЬНОСТІ СОЦІАЛЬНИХ УСТАНОВ –

- допомога і підтримка в ситуаціях природного або соціального ризику;
- відновлення втрачених соціальних зв'язків і ролей;
- психологічна підтримка і допомога;
- навчання реальним методів занять у вільний час;
- створення нових соціальних зв'язків;
- розвиток потреби в діяльнісних заняттях;
- навчання навичкам безпечного проживання;
- організація дозвілля і емоційної підтримки.

ОСОБА ФІЗИЧНА – суб'єкт цивільного права, учасник регульованих ним майнових або особистих немайнових відносин, людина, що має права *громадянина* й відповідальність. Термін “О. ер.” ширший за термін “громадянин”, оскільки включає не тільки громадян України, а й громадян інших держав, *осіб без громадянства*.

Правоздатність О. ф. виникає з моменту її народження і припиняється в день смерті.

ОСОБА ЮРИДИЧНА – організація, підприємство чи установа, що має відокремлене *майно*, може набувати від свого імені майнових і особистих немайнових прав та виконувати обов'язки, бути *позивачем* і *відповідачем у суді* тощо. Обов'язковий атрибут О. ю. – організаційна єдність, тобто вона повинна виступати як єдиний суб'єкт правовідносин, діяти на підставі статуту.

ОСОБИСТА ПРОБЛЕМА – суперечність між домаганнями людини і ступенем їх задоволення.

ОСОБИСТЕ СТРАХУВАННЯ – страхування майнових інтересів, пов'язаних із життям, здоров'ям, працездатністю та пенсійним забезпеченням страхувальника або застрахованої особи. О. с. поділяється на обов'язкове (в силу *закону*) і договірне (на добровільних засадах).

ОСОБИСТІ НЕМАЙНОВІ ПРАВА – сукупність основоположних прав і свобод, що належать людині від її народження, і складають основу правового статусу людини. О. н. п. не пов'язані з майновими. Поділяються на три групи і спрямовані на: індивідуалізацію особистості (право на ім'я, на захист честі й гідності); забезпечення особистої недоторканності *громадян* (тілесна недоторканність, охорона життя і здоров'я); забезпечення недоторканності приватного життя громадян (недоторканність житла, таємниця особистого життя). В Україні О. н. п. гарантуються *Конституцією України*.

ОТРИМУВАЧІ СОЦІАЛЬНИХ ПОСЛУГ – особи/сім'ї, які належать до вразливих груп населення та/або перебувають у складних життєвих обставинах, яким надаються соціальні послуги.

ОЦІНКА ЯКОСТІ СОЦІАЛЬНИХ ПОСЛУГ – результат показників якості наданої соціальної послуги.

ОЦІНЮВАННЯ ПОТРЕБ ОСОБИ/СІМ'Ї У СОЦІАЛЬНИХ ПОСЛУГАХ – аналіз належності особи/сім'ї до вразливих груп населення, її складних життєвих обставин та визначення індивідуальних потреб особи/сім'ї, переліку та обсягу соціальних послуг, яких потребує особа/сім'я.

П

ПАСИВНІ ЗАХОДИ – фінансування, надання соціальної допомоги, пільг, гарантій, асигнування коштів на часткове відшкодування безробітним утрати доходів, на забезпечення дострокового виходу на пенсію та інші грошові допомоги.

ПАСПОРТ – це документ, в якому відображаються кількісні і якісні параметри системи, що впливають на функціонування та розвиток, здійснюється аналіз структури елементів.

ПАСПОРТИЗАЦІЯ ОБ’ЄКТА – отримання точних даних про систему, процес чи явище, опис їх стану, функціонування і розвитку.

ПЕНСІЇ ЗА ІНВАЛІДНІСТЮ – це щомісячні грошові виплати з Пенсійного фонду, що призначаються медичним органом на основі однієї з трьох груп інвалідності, яка спричинила повну або часткову втрату працездатності.

ПЕНСІЙНА ВИПЛАТА – грошова виплата учасникові недержавного пенсійного забезпечення або його спадкоємцям, що здійснюється за рахунок накопичених у недержавному пенсійному фонді та облікованих на індивідуальному пенсійному рахунку грошових коштів.

ПЕНСІЙНА СХЕМА – документ, який визначає умови та порядок недержавного пенсійного забезпечення учасників фонду.

ПЕНСІЙНИЙ КОНТРАКТ – договір між пенсійним фондом та його вкладником, згідно з яким здійснюється недержавне пенсійне забезпечення учасника (учасників) фонду за визначеною пенсійною схемою.

ПЕНСІЙНИЙ ФОНД УКРАЇНИ – орган, уповноважений відповідно до цього Закону вести облік платників єдиного внеску, забезпечувати збір та ведення обліку страхових коштів, контролювати повноту та своєчасність їх сплати, вести Державний реєстр загальнообов’язкового державного соціального страхування та виконувати інші функції, передбачені законом.

ПЕНСІЙНІ АКТИВИ – активи пенсійного фонду, страхової організації, банківської установи, сформовані відповідно до Закону, за рахунок яких здійснюються пенсійні виплати.

ПЕНСІЙНІ АКТИВИ НАКОПИЧУВАЛЬНОЇ СИСТЕМИ ПЕНСІЙНОГО СТРАХУВАННЯ – грошові кошти, фінансові інструменти, майнові права та зобов'язання щодо них, які сформовані відповідно до Закону в Накопичувальному фонді або у передбачених законом випадках – у недержавних пенсійних фондах – суб'єктах другого рівня системи пенсійного забезпечення.

ПЕНСІЙНІ ВИПЛАТИ – грошові виплати в системі загальнообов'язкового державного пенсійного страхування, що здійснюються у вигляді пенсії, довічної пенсії або одноразової виплати.

ПЕНСІЙНІ ДЕПОЗИТНІ РАХУНКИ – вкладні (депозитні) рахунки фізичних осіб, що відкриваються банківськими установами з урахуванням умов, установлених законодавством, для накопичення заощаджень на виплату пенсії.

ПЕНСІЙНІ КОШТИ – сума грошових зобов'язань пенсійного фонду перед його учасниками, страхової організації перед застрахованими особами згідно з договорами страхування довічної пенсії або банківської установи перед вкладниками, які відкрили пенсійні депозитні рахунки.

ПЕНСІОНЕР – особа, яка відповідно до Закону отримує пенсію, довічну пенсію, або члени її сім'ї, які отримують пенсію в разі смерті цієї особи у випадках, передбачених Законом.

ПЕНСІЯ – щомісячна пенсійна виплата в солідарній системі загальнообов'язкового державного пенсійного страхування, яку отримує застрахована особа в разі досягнення нею передбаченого Законом пенсійного віку чи визнання її особою з інвалідністю, або отримують члени її сім'ї у випадках, визначених Законом.

ПЕНСІЯ ЗА ВИСЛУГУ РОКІВ – різновид пенсії, що призначається окремим категоріям *громадян*, які відпрацювали встановлену кількість років за певним фахом. П. за в. р. призначається окремим категоріям працівників авіації та льотно-випробувального складу; робітникам локомотивних бригад і окремим категоріям працівників, які безпосередньо здійснюють, перевозять і забезпечують

безпеку руху на залізничному транспорті і в метро; працівникам шахт, рудних кар'єрів; деяким категоріям артистів театрів, інших театральновидовищних закладів; працівникам освіти, охорони здоров'я, соціального забезпечення, які працюють у будинках-інтернатах, та ін.

ПЕНСІЯ ЗА ВІКОМ – щомісячні грошові виплати чоловікам після досягнення ними 65... років і при стажі роботи не менш як 30... років; жінкам – після досягнення ними 60... років і при стажі роботи не менш як 30 років.

ПЕНСІЯ ЗА НЕПОВНОГО СТАЖУ – пенсія, що призначається *громадянам*, які не мають достатнього стажу роботи для одержання повної пенсії. Є три види П. за н. с: за віком; у разі інвалідності; у разі втрати годувальника. Пенсія за віком за неповного стажу призначається, якщо особи за віком мають право на пенсію, але в них стаж роботи недостатній для повної пенсії.

ПЕНСІЯ ПЕРСОНАЛЬНА – встановлювалась в СРСР особами, які мали особливі заслуги перед державою в галузі революційної, державної, суспільної і господарської діяльності чи в галузі культури, науки, техніки, а у випадку смерті цих осіб – членам їхніх сімей.

ПЕНСІЯ ПО ІНВАЛІДНОСТІ – різновид пенсії, що призначається у зв'язку з інвалідністю. Умови визначення П. по і. залежать від причин, що призвели до інвалідності. П. по і. внаслідок трудового каліцтва чи професійної хвороби призначається незалежно від тривалості *загального трудового стажу*. П. по і. внаслідок загального захворювання *громадянам*, що стали інвалідами до 20 років, також призначається незалежно від тривалості загального трудового стажу.

ПЕНСІЯ У РАЗІ ВТРАТИ ГОДУВАЛЬНИКА – різновид пенсії, що призначається непрацездатним членам сім'ї померлого, які були на його утриманні. Дітям призначається незалежно від того, чи були вони на утри манні годувальника. Якщо батьки й чоловік (дружина" померлого не були на його утриманні, але згодом втратили джерело засобів до існування, вони мають право на пенсію. Учні, студенти, стажисти мають право на пенсію на весь період навчання, але не довше ніж до 23-річного віку.

ПЕНСІЯ НА ВИЗНАЧЕНИЙ СТРОК – пенсійна виплата за рахунок коштів, що обліковуються на накопичувальному пенсійному рахунку у Накопичувальному фонді або на індивідуальному пенсійному рахунку у недержавному пенсійному фонді – суб'єкті другого рівня системи пенсійного забезпечення, яка здійснюється періодично протягом визначеного строку.

ПЕРЕДБАЧЕННЯ СОЦІАЛЬНЕ – випереджувальне відображення соціальної дійсності.

ПЕРСОНАЛ – це особовий склад підприємства, організації, або частина цього складу, яка являє собою групу за професійними чи іншими ознаками.

ПЕРСОНІФІКОВАНИЙ ОБЛІК – збирання, оброблення, систематизація та зберігання передбаченої законодавством про пенсійне забезпечення і Законом інформації про учасників недержавного пенсійного забезпечення, відомостей про визначення їх прав на пенсійні виплати за рахунок коштів, накопичених на їх користь, а також для обчислення розміру цих виплат.

ПЕРСОНІФІКОВАНИЙ ОБЛІК У СИСТЕМІ ЗАГАЛЬНООБОВ'ЯЗКОВОГО ДЕРЖАВНОГО СОЦІАЛЬНОГО СТРАХУВАННЯ – організація та ведення обліку відомостей про застраховану особу, що здійснюється відповідно до законодавства і використовується в системі загальнообов'язкового державного соціального страхування в установленому законодавством порядку.

ПІЛЬГИ – переваги, додаткові права, що надаються певним категоріям *громадян* або організаціям, підприємствам, регіонам (часткове чи повне звільнення від сплати певних податків, платежів тощо).

ПОБУТОВА ТРАВМА – ушкодження здоров'я внаслідок *нещасного випадку* в побуті.

ПОВНА ЗАЙНЯТІСТЬ – зайнятість працівника протягом усього періоду (дня, тижня, року), що визначений за максимальною нормою робочого часу, передбаченого законодавством, колективним або трудовим договором (контрактом).

ПОВ'ЯЗАНА ОСОБА – юридична особа, яка здійснює контроль (зокрема спільний) за відповідною юридичною особою або контролюється нею чи перебуває з такою юридичною особою під спільним контролем; фізична особа або члени її сім'ї, які здійснюють контроль за відповідною юридичною особою; посадова особа відповідної юридичної особи, уповноважена виконувати від імені такої особи дії, спрямовані на встановлення, зміну або припинення правових відносин, а також члени сім'ї посадової особи. При цьому членами сім'ї фізичної особи вважаються її чоловік (дружина), діти або батьки фізичної особи і її чоловіка (дружини), а також чоловік (дружина) будь-кого з дітей або батьків фізичної особи.

ПОДАТКИ – обов'язкові, індивідуально безвідплатні, нецільові, безповоротні, безумовні платежі *юридичних і фізичних осіб*, що встановлені органом законодавчої влади або органом місцевого самоврядування, для зарахування в державний чи місцевий бюджет у точно визначених розмірах і термінах податковим правом. П. покликані виконувати фіскальну й регулюючу функції. Мета фіскальної функції – поповнювати доходну частину бюджету шляхом залучення податкових платежів. Регулююча функція полягає в застосуванні державою податкового механізму (*пільг, ставок*) з метою стимулювання окремих видів діяльності платника чи, навпаки, зробити їх не вигідними (напр., підвищити податкові ставки).

ПОЗБАВЛЕННЯ БАТЬКІВСЬКИХ ПРАВ – у *сімейному праві* санкція за неправомірну поведінку батьків стосовно дитини, що спрямована на захист інтересів дитини. Встановлюється вичерпний перелік підстав для П. б. п., яке має безстроковий характер. Проводиться тільки в судовому порядку. Батьки, позбавлені батьківських прав, втрачають усі права, що ґрунтуються на факті спорідненості з дитиною, стосовно якої вони позбавлені батьківських прав. Проте П. б. п. не звільняє батьків від обов'язків щодо утримання дітей. П. б. п. як додаткова міра покарання у *кримінальному праві* скасована.

ПОКАЗНИКИ ЯКОСТІ СОЦІАЛЬНИХ ПОСЛУГ – сукупність індикаторів, що використовуються для оцінювання процесу та результатів діяльності надавача соціальних послуг на відповідність встановленим вимогам та результативності соціальних послуг щодо профілактики складних життєвих обставин, подолання або мінімізації їх

негативних наслідків для осіб/сімей, які перебувають у таких обставинах.

ПОЛІТИЧНІ СОЦІАЛЬНІ ТЕХНОЛОГІЇ – методи вирішення політичних проблем, вироблення політики, її реалізації, здійснення політичної діяльності.

ПОСВІДЧЕННЯ ЗАСТРАХОВАНОЇ ОСОБИ В СИСТЕМІ ЗАГАЛЬНООБОВ'ЯЗКОВОГО ДЕРЖАВНОГО СОЦІАЛЬНОГО СТРАХУВАННЯ – спеціальний документ у вигляді електронної смарт-картки з візуальними персоніфікованими ознаками, який забезпечує документування, збереження і використання індивідуальної інформації про набуті застрахованою особою права у сфері загальнообов'язкового державного соціального страхування, на якому може зберігатися інша інформація для забезпечення захисту прав застрахованих осіб на отримання коштів та послуг за загальнообов'язковим державним соціальним страхуванням.

ПОСЛУГА – це діяльність суб'єктів, яка не набуває матеріально-речової форми і задовольняє певні потреби замовників – особисті, колективні.

ПОСЛУГИ ІЗ ПРАЦЕВЛАШТУВАННЯ – пошук роботи, сприяння у працевлаштуванні та соціальний супровід працевлаштованої особи.

ПРАВОВА ДЕРЖАВА – держава, підпорядкована праву, визнає принцип верховенства права. В П. д. органи влади і службові особи діють на засадах конституційності й законності і підконтрольні незалежним судам. Поняття “П. д.” означає: піднесення прав і свобод людини і громадянина до рівня прямого конституційного захисту; взаємну відповідальність держави і особи, розмежування законодавчої, виконавчої і судової влади; утвердження принципу конституційності в державі і праві; судовий конституційний контроль за діями державних структур.

ПРАВОВИЙ (СУДОВИЙ, АДМІНІСТРАТИВНИЙ) ПРЕЦЕДЕНТ – це рішення судового або адміністративного органу з конкретної справи, яке стає обов'язковим для вирішення подібних справ у майбутньому.

ПРАВОВИЙ ЗВИЧАЙ – це історично обумовлене неписане стихійно сформоване стійке правило поведінки людей, що ввійшло у звичку, завдяки багаторазовому застосуванню протягом тривалого часу, якому держава надала загальнообов'язкового значення і яке санкціонується й забезпечується державою.

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ – здійснюваний державою за допомогою всіх юридичних засобів владний результативний вплив на суспільні відносини з метою їх упорядкування, укріплення, охорони й розвитку; вплив на поведінку та свідомість громадян шляхом проголошення їхніх прав та обов'язків, встановлення позитивних зобов'язань, дозволів та заборон, шляхом прийняття певних правових актів.

ПРАВОВИЙ НІГІЛІЗМ – (нігілізм – від лат. nihil – ніщо, нічого) – крайній прояв правового невігластва, відкидання а ігнорування права, юридичних норм і загальноприйнятих правових цінностей, зневажливе ставлення до правових принципів і традицій.

ПРАВОТВОРЧИСТЬ – форма владної діяльності уповноважених суб'єктів (перш за все держави), спрямованої на утворення нормативно-правових актів, за допомогою яких в чинну юридичну систему запроваджуються, змінюються чи скасовуються правові норми.

ПРАЦЕВЛАШТУВАННЯ – комплекс правових, економічних та організаційних заходів, спрямованих на забезпечення зайнятості населення.

ПРАЦЕЗДАТНІ ОСОБИ – особи віком від 16 років, які проживають на території України і за станом здоров'я здатні до активної трудової діяльності.

ПРАЦЮЮЧІ ЗА НАЙМОМ – особи, які уклали письмовий (або усний) трудовий договір (контракт) з адміністрацією підприємства, установи, організації, фізичною особою про умови й оплату трудової діяльності.

ПРЕДСТАВНИКИ РОБОТОДАВЦІВ – організації роботодавців, їх об'єднання чи інші уповноважені роботодавцями органи.

ПРІОРИТЕТИ СОЦІАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ –

– проведення тонко викресленої економічної політики з акцентом на розвиток людського капіталу, соціальної справедливості та обмеження засилля бюрократичного державного апарату і монополістичних формувань;

– політику сприяння економічному зростанню та підвищенню на цій основі платоспроможного попиту;

– необхідність реформування системи надання соціальних виплат громадянам на основі адресної соціальної допомоги бідним і малозабезпеченим громадянам;

– відміну пільг забезпеченим і працюючим особам;

– суттєві зміни у системі соціального та пенсійного страхування;

– удосконалення та посилення діяльності служб соціального захисту для боротьби з бідністю;

– забезпечення людині від народження до старості нормальних умов життя і розвитку;

– створення умов для функціонування сім'ї як первинного осередку суспільства, особлива увагу надається матерям;

– гарантування економічної безпеки, надійний захист конституційних прав і свобод громадян;

– забезпечення ефективної захищеності населення: підвищення якості соціального захисту населення, охорона здоров'я, культури, забезпечення житлом, поліпшення демографічної ситуації.

ПРОГНОЗУВАННЯ – процес наукового передбачення, розробка прогнозів. Розрізняють екологічне прогнозування, геологічне прогнозування, гідрометеорологічне прогнозування, економічне, соціальне та інші види.

ПРОДУКТИВНА ЗАЙНЯТІСТЬ – зайнятість, що дає змогу забезпечити ефективне суспільне виробництво та задовольнити потреби працівника.

ПРОЕКТ – сукупність скоординованих дій із певними точками відліку та закінчення з метою досягнення певних цілей із встановленими строками, витратами та параметрами виконання.

ПРОЕКТНА ПІДТРИМКА – цільова допомога у вигляді коштів або майна, що надається суб'єктам молодіжної роботи для реалізації молодіжних проектів у формі фінансування прямих витрат на

реалізацію молодіжного проекту та непрямих витрат (адміністративних витрат) на обслуговування та управління молодіжним проектом у рамках завдань молодіжної політики в порядку, затвердженому Кабінетом Міністрів України.

ПРОЕКТУВАННЯ – специфічна діяльність, результатом якої є науково-теоретично і практично обґрунтоване визначення варіантів прогнозованого і планового розвитку нових процесів і явищ.

ПРОЖИТКОВИЙ МІНІМУМ ДЛЯ СІМ'Ї – визначена для кожної сім'ї залежно від її складу сума прожиткових мінімумів, розрахованих та затверджених відповідно до Закону України “Про прожитковий мінімум” для осіб, які відносяться до основних соціальних і демографічних груп населення.

ПРОСТІ ПОСЛУГИ – не передбачають надання постійної або комплексної допомоги. Їх прикладом є консультивання чи представництво інтересів.

ПРОФЕСІЙНА АДАПТАЦІЯ – це пристосування індивіда до нового виду професійної діяльності, нового соціального оточення, умов праці і особливостей конкретної спеціальності.

ПРОФЕСІЙНА РЕАБІЛІТАЦІЯ – це система заходів, спрямованих на підготовку особи до професійної діяльності, відновлення чи здобуття професійної працездатності шляхом адаптації, реадаптації, навчання, перенавчання чи перекваліфікації з можливим подальшим працевлаштуванням та необхідним соціальним супроводженням з урахуванням особистих схильностей та побажань особи.

ПРОФЕСІЙНЕ ЗАХВОРЮВАННЯ – захворювання, що виникло внаслідок професійної діяльності застрахованого та зумовлюється виключно або переважно впливом шкідливих речовин і певних видів робіт та інших факторів, пов'язаних з роботою.

ПРОФЕСІЙНИЙ ПЕНСІЙНИЙ ФОНД – пенсійний фонд, засновником (засновниками) якого можуть бути організації роботодавців, їх об'єднання, об'єднання громадян, професійні спілки, їх об'єднання або фізичні особи, пов'язані за родом їх професійної діяльності (занять), визначеної у статуті фонду. Учасниками такого фонду можуть бути виключно фізичні особи, пов'язані за родом їх

професійної діяльності (занять), визначеної у статуті фонду, а також фізичні особи, які є працівниками організацій роботодавців, їх об'єднань, членами або працівниками професійних спілок, їх об'єднань, які створили такий фонд.

ПРОФІЛАКТИЧНА ІНТЕРВЕНЦІЯ – цілеспрямований вплив на цільову групу профілактики з метою зміни її ставлення до проблеми і подолання суб'єктивних факторів, властивих її представникам (уявлення, погляди, переконання, мотиви, інтереси, звички, стереотипи поведінки, ціннісні орієнтації), які призводять до проблеми.

ПРОФСПЛКИ – це масове самокероване громадське об'єднання трудящих певної галузі або суміжних галузей, професійної групи для захисту і представництва їхніх соціальних інтересів.

ПРОЦЕС – це зміна (динаміка) стану предмета під впливом зовнішніх чи внутрішніх факторів.

ПСИХОЛОГІЧНІ ПОСЛУГИ – надання консультацій з питань психічного здоров'я та поліпшення взаємин із оточуючим соціальним середовищем, застосування психодіагностики, спрямованої на вивчення соціально-психологічних характеристик особистості, з метою її психологічної корекції або психологічної реабілітації, надання методичних порад.

ПСИХОЛОГІЧНІ ТЕХНОЛОГІЇ – способи впливу на психологічні процеси, властивості, явища, відносини, волю, характер особистості, міжособистісні взаємини.

Р

РАДА НАКОПИЧУВАЛЬНОГО ФОНДУ – вищий колегіальний орган управління накопичувальною системою загальнообов'язкового державного пенсійного страхування.

РАЗОВІ ПОСЛУГИ – соціальні послуги, що мають разовий характер

РЕАБІЛІТАЦІЯ – комплекс медичних, соціально-економічних, педагогічних, професійних і юридичних заходів, спрямованих на відновлення (чи компенсацію) порушених функцій, дефекту, соціального відхилення.

РЕЄСТР ЗАСТРАХОВАНИХ ОСІБ – автоматизований банк відомостей, створений для ведення єдиного обліку фізичних осіб, які підлягають загальнообов'язковому державному соціальному страхуванню відповідно до закону.

РЕЄСТР НАДАВАЧІВ ТА ОТРИМУВАЧІВ СОЦІАЛЬНИХ ПОСЛУГ – автоматизована інформаційно-телекомунікаційна система, призначена для збирання, реєстрації, накопичення, зберігання, використання, знеособлення і знищення визначених цим Законом даних про надавачів та отримувачів соціальних послуг.

РЕЗЕРВНИЙ ФОНД – фонд, сформований відповідно до законодавчих актів України, що регулюють діяльність господарських товариств, з урахуванням вимог цього Закону адміністратором, компанією з управління активами з метою відшкодування збитків, що можуть бути завдані цими юридичними особами під час надання послуг пенсійному фонду внаслідок неналежного виконання зобов'язань перед пенсійним фондом та порушення ними законодавства.

РЕІНТЕГРАЦІЯ В СУСПІЛЬСТВО – комплекс соціальних, правових, економічних та інших заходів, спрямованих на сприяння адаптації в суспільстві трудових мігрантів і членів їхніх сімей після повернення з держави перебування.

РЕСУРСИ ЛЮДИНИ – це якісні характеристики стану його здібностей і готовності здійснювати соціальне функціонування, констатувальний рівень розвитку людини і внутрішня умова його саморозвитку.

РИНОК ПРАЦІ – система правових, соціально-економічних, організаційних відносин, що виникають між працівниками, професійними спілками, роботодавцями та їх організаціями, органами місцевого самоврядування у сфері задоволення потреби працівників у зайнятості, а роботодавців – у найманні працівників відповідно до законодавства.

РІВЕНЬ БЕЗРОБІТТЯ – кількісний показник, який визначається як відношення кількості безробітних до загальної чисельності економічно активного працездатного населення країни (регіону, соціальної групи), та вимірюється у відсотках.

РІВЕНЬ ЖИТТЯ НАСЕЛЕННЯ – це міра задоволення матеріальних, духовних і соціальних потреб людини, забезпечувана сукупністю матеріальних і соціальних умов життя.

РІВНІ СОЦІАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ – загальнодержавний (урахування інтересів усього суспільства); – регіональний (інтереси адміністративної одиниці); – місцевий (інтереси міста, району, підприємства та ін.); – локальний (допомога й підтримка громадян, що постраждали від стихійного лиха).

РОБОТА (ЗАЙНЯТТЯ) – будь-яка діяльність у межах виробництва, визначена Системою національних рахунків (СНР), яка охоплює все ринкове виробництво, а також деякі види неринкового виробництва.

РОБОТА ЗА НАЙМОМ – це така робота, при якій особа укладає явний (письмовий або усний) трудовий договір, що гарантує їй базову винагороду, яка прямо не залежить від доходу одиниці, де вона працює (ця одиниця може бути підприємством, корпорацією, державним закладом чи домашнім господарством).

РОБОТА НА ВЛАСНОМУ ПІДПРИЄМСТВІ – це робота, винагорода від якої прямо залежить від прибутку або можливості його одержання.

РОБОТОДАВЕЦЬ – юридична (підприємство, установа, організація) або фізична особа, яка в межах трудових відносин використовує працю фізичних осіб.

РОБОТОДАВЕЦЬ – власник підприємства, установи, організації або уповноважений ним орган незалежно від форм власності, виду діяльності та господарювання; фізична особа, яка використовує працю найманих працівників.

РОБОТОДАВЦІ – це особи, які працюють на власному підприємстві із залученням на постійній основі найманих працівників.

РОБОЧА СИЛА – сукупність властивостей людини, які проявляються в процесі праці і включають кваліфікацію і особисті характеристики працівника (фізіологічні і соціально-психологічні особливості) та її адаптованість.

РОБОЧЕ МІСЦЕ – місце (приміщення), що відповідає встановленим законодавством вимогам постійного чи тимчасового перебування одного або кількох працівників в процесі трудової діяльності, визначене в тому числі на підставі трудового договору (контракту) і оснащене необхідними засобами для трудової діяльності.

РОБОЧИЙ ЧАС – це час, пов'язаний з виробничою діяльністю і який вимірюється впродовж визначеного обстежуваного періоду.

С

САМОВИХОВАННЯ – це активний процес формування людиною себе як особистості відповідно до поставленої мети на основі соціально зумовлених уявлень про ідеал власного.

САМОВРЯДУВАННЯ – внутрішня самоорганізація певної системи (трудового колективу, громадської організації, територіальної громади, регіональної влади тощо), спрямована на самодостатній розвиток. В юридичному значенні С. класифікується як місцеве, регіональне, професійне та громадське.

САМОРЕАЛІЗАЦІЯ – рівень задоволення духовних потреб особистості, реалізації творчого потенціалу.

САМОРЕГУЛІВНА ОРГАНІЗАЦІЯ АДМІНІСТРАТОРІВ НЕДЕРЖАВНИХ ПЕНСІЙНИХ ФОНДІВ – неприбуткова організація (непідприємницьке товариство), що створюється з метою встановлення професійних стандартів діяльності з адміністрування недержавних пенсійних фондів, захисту та представлення інтересів своїх членів, а також учасників недержавних пенсійних фондів .

САМОСТІЙНО ЗАЙНЯТИ – це особи, зайняті індивідуальною (самостійною) трудовою діяльністю, яку здійснюють самостійно, тобто без залучення постійних найманих працівників.

САНКЦІЯ – це частина норми права, яка передбачає юридичні наслідки невиконання чи неналежного виконання правила поведінки, вказаною у диспозиції.

СЕРЕДНЬОМІСЯЧНИЙ СУКУПНИЙ ДОХІД СІМ'Ї – обчислений у середньому за місяць дохід усіх членів сім'ї, одержаний ними протягом шести місяців, у порядку, визначеному Кабінетом Міністрів України.

СЕРЕДНЯ ЗАРОБІТНА ПЛАТА – це розмір заробітної плати працівника, визначений за певний період часу.

СЕРЕДОВИЩЕ – сукупність життєвих умов, конкретний фізичний, природний і соціокультурний простір, в якому людина виявляє свою індивідуальність, реалізується як особистість.

СИСТЕМА ЗАКОНОДАВСТВА – це сукупність упорядкованих певним чином нормативно-правових актів, що є зовнішньою формою і засобом існування правових норм.

СИСТЕМА НАДАННЯ СОЦІАЛЬНИХ ПОСЛУГ – правова основа, принципи, способи і форми надання соціальних послуг, сукупність суб'єктів, що взаємодіють на всіх етапах організації надання соціальних послуг.

СИСТЕМА НЕДЕРЖАВНОГО ПЕНСІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ – це складова частина системи накопичувального пенсійного забезпечення, яка ґрунтується на засадах добровільної участі фізичних та юридичних осіб, крім випадків, передбачених законами, у формуванні пенсійних накопичень з метою отримання учасниками недержавного пенсійного забезпечення додаткових до загальнообов'язкового державного пенсійного страхування пенсійних виплат.

СИСТЕМАТИЗАЦІЯ ЗАКОНОДАВСТВА – засіб реформування, впорядкування законодавства, зведення його до певної внутрішньо узгодженої системи. Шляхом систематизації усуваються недоліки, анахронізми, повторення, застарілі норми тощо. Головними видами С. з. є інкорпорація та кодифікація.

СІМ'Я – особи, які разом проживають, пов'язані спільним побутом, мають взаємні права та обов'язки. Права члена сім'ї має одинока особа.

СІМ'Я З ДІТЬМИ – поєднане родинними зв'язками та зобов'язаннями щодо утримання коло осіб, у якому виховуються рідні, усиновлені діти, а також діти, над якими встановлено опіку чи піклування, прийомні сім'ї, дитячі будинки сімейного типу.

СІМ'Я “ГРУПИ РИЗИКУ” – тип сім'ї, в якій відхилення не стали ще дезадаптируючим фактором, але ускладнюються негативними характеристиками.

СКЛАДНІ ЖИТТЄВІ ОБСТАВИНИ – обставини, що негативно впливають на життя, стан здоров'я та розвиток особи, функціонування сім'ї, які особа/сім'я не може подолати самотійно.

СОЦІАЛЬНА АДАПТАЦІЯ – пристосування індивіда до умов соціального середовища, формування адекватної системи відносин із соціальними об'єктами, рольова пластичність поведінки, інтеграція особистості у соціальні групи, діяльність щодо освоєння стабільних соціальних умов, прийняття норм і цінностей нового соціального середовища, форм соціальної взаємодії.

СОЦІАЛЬНА ДЕРЖАВА – це така країна, у якій враховуються інтереси всіх соціальних прошарків суспільства, де працездатним людям надається можливість заробити на гідне життя собі і своїм сім'ям, а непрацездатним держава забезпечує гарантований рівень життя шляхом виплати пенсій, допомог, надання інших видів соціального забезпечення.

СОЦІАЛЬНА ДІАГНОСТИКА – це методологічний інструмент, що дає управлінським органам необхідні знання, на основі яких розробляються різні соціальні прогнози та проекти, вивчається громадська думка та морально-психологічний клімат у суспільстві.

СОЦІАЛЬНА ДОПОМОГА – це грошова допомога й допомога в натуральній формі, що здебільшого фінансується з бюджету та добровільних пожертвувань і сплачуються людям, які перебувають у нужді, як на основі перевірки їхнього доходу та засобів існування, так і за певними критеріями без перевірки доходу. Це означає також, що одні прошарки населення користуватимуться благами програми допомоги, а

інші будуть виключені зі сфери її дії. Розмір допомоги, яку отримують найнужденніші групи населення, може бути менший, ніж допомога менш нужденним.

СОЦІАЛЬНА ЕКСПЕРТИЗА – оцінювання позитивних і негативних соціальних наслідків розробки та здійснення програм і проектів (національного або регіонального масштабу), а також опрацювання механізмів мінімізації, пом'якшення й запобігання можливим негативним наслідкам цих програм і проектів.

СОЦІАЛЬНА ПІДТРИМКА – система заходів суб'єктів соціально-педагогічної роботи, спрямована на вирішення проблем осіб, які перебувають у складних життєвих обставинах шляхом надання їм допомоги чи необхідних видів соціальних послуг; система заходів, спрямована на створення умов, що дозволяють забезпечити соціальну захищеність людей.

СОЦІАЛЬНА ПОЛІТИКА – 1. обґрунтування та реалізація рішень державою й іншими соціальними інститутами (політичними партіями, профспілками, спілками підприємців та ін.) в інтересах і з урахуванням потреб основних верств і соціальних груп, окремої людини, їх місця в суспільстві та взаємодії у сфері трудових відносин, надання соціальних гарантій, здійснення соціального захисту населення; 2. система правових, організаційних та інших заходів державних і недержавних установ та організацій, що враховують економічний потенціал країни і спрямовані на підтримання соціальної стабільності в суспільстві, створення умов для зростання добробуту працездатних осіб і забезпечення належного рівня життя тих, хто через непрацездатність чи інші життєві обставини не має достатніх засобів до існування.

СОЦІАЛЬНА ПРОБЛЕМА – це складне пізнавальне завдання, вирішення якого дає істотні теоретичні і практичні результати.

СОЦІАЛЬНА ПРОФІЛАКТИКА – це науково обґрунтований і такий, що своєчасно застосовується, вплив на соціальний об'єкт з метою збереження його функціонального стану та попередження можливих негативних процесів у його життєдіяльності.

СОЦІАЛЬНА РЕАБІЛІТАЦІЯ – комплекс заходів, спрямованих на відновлення людини в правах, соціальному статусі, на покращання її здоров'я, дієздатності.

СОЦІАЛЬНА РЕАБІЛІТАЦІЯ ІНВАЛІДІВ – це система відновлення соціальних взаємозв'язків, соціального статусу, працездатності через комплекс соціально-медичних, соціально-психологічних і соціально-правових заходів.

СОЦІАЛЬНА СФЕРА – сфера життя суспільства, в якій реалізуються соціальні інтереси всіх верств населення, відносини суспільства і особи, умови праці і побуту, здоров'я і відпочинку.

СОЦІАЛЬНА ТЕХНОЛОГІЗАЦІЯ – це процес оптимізації соціуму, переборення його розбалансованості, активний вплив на розвиток соціальних систем шляхом використання соціальних технологій.

СОЦІАЛЬНЕ ЗАМОВЛЕННЯ – засіб регулювання діяльності у системі надання соціальних послуг шляхом залучення на договірній основі надавачів соціальних послуг для задоволення потреб осіб/сімей у соціальних послугах відповідно до результатів визначення потреб населення адміністративно-територіальної одиниці/територіальної громади у соціальних послугах.

СОЦІАЛЬНЕ КОНСУЛЬТУВАННЯ – це кваліфікована порада, допомога особам, що мають різні проблеми, з метою їх соціалізації, відновлення і оптимізації їх соціальних функцій, вироблення соціальних норм спілкування.

СОЦІАЛЬНЕ ОБСЛУГОВУВАННЯ – діяльність, спрямована на задоволення потреб споживачів соціальних послуг, тобто на досягнення проміжних і кінцевих цілей надання клієнтам соціальних послуг; мінімізація для особи/сім'ї негативних наслідків складних життєвих обставин, підтримку їх життєдіяльності, соціального статусу та включення у громаду.

СОЦІАЛЬНЕ ПОСЕРЕДНИЦТВО – це сприяння у досягненні згоди між суб'єктами для вирішення соціальних проблем одного із них і надання йому допомоги.

СОЦІАЛЬНЕ ПРОГНОЗУВАННЯ – передбачення ходу соціальної хвороби, що ґрунтується на її розпізнання, діагнозі, а також конкретне судження про стан певного соціального явища в майбутньому.

СОЦІАЛЬНЕ РЕГУЛЮВАННЯ – цілеспрямовані заходи інститутів суспільства, спрямовані на збереження стабільності, відносної постійності, упорядкованості суспільства шляхом соціальної регуляції, призначенням якої є підтримка суспільної дисципліни, організованості суспільства. Метою С.р. є приведення поведінки індивідів та їх груп у відповідність з об'єктивними закономірностями, що діють в суспільстві, тобто досягнення оптимально можливої відповідності між діями суспільних законів і життєдіяльністю людей, в якій ці закони так чи інакше об'єктивуються.

СОЦІАЛЬНЕ ПРОЕКТУВАННЯ – це науково-теоретична і одночасно практична діяльність по створенню проектів розвитку соціальних систем, інститутів, об'єктів на основі соціального передбачення, прогнозування та планування їх соціальних якостей і властивостей.

СОЦІАЛЬНЕ СТРАХУВАННЯ – в Україні є загальнообов'язкове державне соціальне страхування у вигляді *системи прав*, обов'язків і гарантій, яке передбачає надання соціального захисту у вигляді матеріального забезпечення *громадян* у разі хвороби, повної, часткової або тимчасової втрати працездатності, втрати годувальника, безробіття з незалежних від них обставин, а також у старості та в інших випадках, передбачених *законом*, за рахунок грошових фондів, що формуються шляхом сплати страхових унесків власником або уповноваженим ним органом, громадянами, а також бюджетних та інших джерел, передбачених *законом*. Залежно від страхового випадку є такі види С.с: пенсійне страхування; страхування у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності та витратами, зумовленими народженням і похованням; медичне страхування; страхування від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання, які спричинили втрату працездатності; страхування на випадок безробіття; інші види страхування, передбачені законами України.

СОЦІАЛЬНИЙ ЗАХИСТ (забезпечення) – система забезпечення та обслуговування престарілих і непрацездатних *громадян*, а також сімей, де є діти. В Україні система С. з. включає пенсії, допомоги працюючим (під час тимчасової непрацездатності; у зв'язку з вагітністю й пологами та ін.), багатодітним і самотнім матерям, малозабезпеченим сім'ям, у яких є діти; утримання й забезпечення престарілих та інвалідів

у будинках-інтернатах, протезування; професійне навчання та працевлаштування інвалідів; пільги інвалідам та багатодітним матерям.

СОЦІАЛЬНИЙ ЗАХИСТ ВІД БЕЗРОБІТТЯ – комплекс заходів, що гарантуються загальнообов’язковим державним соціальним страхуванням на випадок безробіття та законодавством про зайнятість населення.

СОЦІАЛЬНИЙ ЗАХИСТ ГРОМАДЯН – включає право на забезпечення їх у разі повної, часткової або тимчасової втрати працездатності, втрати годувальника, безробіття з незалежних від них обставин, а також у старості та в інших випадках, передбачених законом (ст. 46 Конституції України). Відповідно до ст. 92 Конституції України: “Виключно законами України визначаються: (...) основи соціального захисту (...)”.

СОЦІАЛЬНИЙ ПРОЕКТ – сконструйоване соціальне нововведення, метою якого є створення, модернізація чи підтримка в середовищі матеріальної або духовної цінності, яка має просторово-часові та ресурсні обмеження і вплив якої на людей визнається позитивним за своїм соціальним значенням.

СОЦІАЛЬНИЙ РИЗИК – це втрата доходу, що спричиняє необхідність матеріальної підтримки громадян для задоволення мінімальних потреб незалежно від їх індивідуальних можливостей.

СОЦІАЛЬНИЙ РОЗВИТОК – це якісне поліпшення показників, що характеризують соціальну сферу, насамперед доходів населення, в тому числі заробітної плати; стану соціальних галузей: освіти, охорони здоров’я, культури.

СОЦІАЛЬНІ НОРМИ – зумовлені об’єктивними закономірностями правила взаємодії, поведінки (або діяльності), які встановлюють загальні вимоги, виражають волю певної частини або всього суспільства і забезпечуються різноманітними засобами соціального впливу. С. н. класифікуються за джерелом і способом утворення – моральні, юридичні (правові), корпоративні (норми громадських об’єднань), звичаєві. За сферою регулювання суспільних відносин С. н. поділяються на економічні, політичні, сімейні та ін.

СОЦІАЛЬНІ ПОСЛУГИ – дії, спрямовані на профілактику складних життєвих обставин, подолання таких обставин або мінімізацію їх негативних наслідків для осіб/сімей, які в них перебувають.

СОЦІАЛЬНІ ПОСЛУГИ ЗА МІСЦЕМ ПРОЖИВАННЯ – соціальні послуги, що надаються в домашніх умовах отримувачів.

СОЦІАЛЬНІ ПОСЛУГИ У ГРОМАДІ – соціальні послуги, що надаються за місцем перебування отримувачів, у тому числі на вулиці.

СОЦІАЛЬНІ ТЕХНОЛОГІЇ – це система знань про оптимальні способи перетворення і регулювання соціальних відносин і процесів у життєдіяльності людей, а також сама практика алгоритмічного застосування оптимальних способів перетворення і регулювання соціальних відносин і процесів.

СОЦІАЛЬНІ ТЕХНОЛОГІЇ ЗГОДИ – методи досягнення порозуміння більшості населення стосовно вирішення найбільш актуальних питань суспільного життя (до цього типу можна віднести соціальні технології вирішення конфліктів).

СОЦІАЛЬНО ВРАЗЛИВІ ВЕРСТВИ НАСЕЛЕННЯ – це індивіди або соціальні групи, що мають більшу за інших ймовірність зазнати соціальних збитків від дії економічних, екологічних, техногенних та інших чинників сучасного життя.

СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНІ ПОСЛУГИ – задоволення матеріальних інтересів і потреб осіб, які перебувають у складних життєвих обставинах, що реалізуються у формі надання натуральної чи грошової допомоги, а також допомоги у вигляді одноразових компенсацій.

СОЦІАЛЬНО-МЕДИЧНІ ПОСЛУГИ – консультації щодо запобігання виникненню та розвитку можливих органічних розладів особи, збереження, підтримка та охорона її здоров'я, здійснення профілактичних, лікувально-оздоровчих заходів, працетерапія.

СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНИЙ ПРОЕКТ – це сконструйоване соціальне нововведення, метою якого є вдосконалення педагогічних процесів (розвитку, освіти, виховання, соціального становлення особистості) у певних соціокультурних умовах.

СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНІ ПОСЛУГИ – виявлення та сприяння розвитку різнобічних інтересів і потреб осіб, які перебувають у складних життєвих обставинах, організація індивідуального навчального, виховного та корекційного процесів, дозвілля, спортивно-оздоровчої, технічної та художньої діяльності тощо, а також залучення до роботи різноманітних закладів, громадських організацій, зацікавлених осіб.

СОЦІАЛЬНО-ПОБУТОВА АДАПТАЦІЯ – пристосування індивіда до нових умов життя, побуту, що передбачає поліпшення його становища, психологічного самопочуття, узгодженість із намірами, інтересами, уподобаннями.

СОЦІАЛЬНО-ПОБУТОВІ ПОСЛУГИ – забезпечення продуктами харчування, інвентарем, транспортними послугами, засобами первинної механізації; здійснення соціально-побутового патронажу, соціально-побутової адаптації, виклик лікаря, придбання та доставка медикаментів тощо.

СОЦІАЛЬНА АДАПТАЦІЯ – це інтегративний показник стану індивіда, що відображає його можливості виконувати певні біосоціальні функції, а саме: адекватне сприйняття оточуючої дійсності і власного організму; адекватна система ставлення і спілкування з оточуючими; змінність (адаптивність) поведінки відповідно до ролевих очікувань інших.

СОЦІОТЕРАПІЯ – вплив на соціальне оточення клієнта з допомогою державних і громадських організацій.

СПЕЦІАЛІЗОВАНІ ПОСЛУГИ – надаються певним категоріям осіб (наприклад, особам, які постраждали від торгівлі людьми чи ВІЛ-інфікованим особам).

СПЕЦІАЛЬНИЙ ТРУДОВИЙ СТАЖ – сумарна тривалість трудової та іншої суспільно корисної діяльності, виокремлена із загального стажу за її змістом або за умовами праці, в тому числі й кліматичними.

СПЕЦІАЛЬНІ СОЦІАЛЬНІ ТЕХНОЛОГІЇ – різновид тактико-оперативного впливу на соціальний об'єкт: соціальне конструювання, практично-предметне врегулювання відносин і операцій, оптимізація соціальної взаємодії на певному конкретному рівні.

СПОСТЕРЕЖЕННЯ – це цілеспрямоване, систематичне, активне вивчення предметів і явищ реальної дійсності.

СТАДІЯ ПСИХІЧНИХ І ОСОБИСТІСНИХ РЕАКЦІЙ ВХОДУ – стадія, на котрій особистість починає відчувати на собі вплив психогенних факторів змінених умов існування.

СТАДІЯ СТАРТОВОЇ ПСИХІЧНОЇ НАПРУГИ – пусковий момент в дії механізму переадаптації. Стан людини при цьому можна порівняти з переживаннями перед спортивними змаганнями, виходом на сцену тощо, коли відбувається мобілізація психічних і особистісних ресурсів.

СТАЦІОНАРНІ ПОСЛУГИ – соціальні послуги, що надаються постійно, тимчасово (на термін, визначений договором про надання соціальних послуг) або протягом п'яти днів на тиждень в умовах цілодобового перебування (проживання) отримувачів у надавачів соціальних послуг; отримувачі стаціонарних соціальних послуг забезпечуються житловим приміщенням.

СТРАТЕГІЯ СОЦІАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ – це генеральне вирішення системи соціальних проблем країни на цьому конкретно-історичному етапі її розвитку.

СТРАХОВА ОРГАНІЗАЦІЯ – страховик, який має ліцензію на провадження страхування життя та відповідає вимогам, встановленим Національним банком України **СТРАХОВИЙ ВИПАДОК** подія, з настанням якої виникає право застрахованої особи або членів її сім'ї на отримання матеріального забезпечення або соціальних послуг за Законом.

СТРАХОВИЙ РИЗИК – обставини, внаслідок яких громадяни та/або члени їх сімей можуть втратити тимчасово або назавжди засоби до існування і потребують матеріальної підтримки або соціальних послуг за загальнообов'язковим державним соціальним страхуванням.

СТРАХОВИЙ СТАЖ – період (строк), протягом якого особа підлягала державному соціальному страхуванню, якою або за яку сплачувався збір на обов'язкове державне пенсійне страхування згідно із законодавством, що діяло раніше, та/або підлягає загальнообов'язковому державному пенсійному страхуванню.

СТРАХОВІ ВНЕСКИ – кошти відрахувань на загальнообов’язкове державне соціальне страхування у зв’язку з тимчасовою втратою працездатності та витратами, зумовленими похованням, сплачені згідно із законодавством, що діяло до набрання чинності Законом України “Про збір та облік єдиного внеску на загальнообов’язкове державне соціальне страхування”.

СТРАХОВІ КОШТИ – акумульовані страхові внески, суми від фінансових санкцій та інші надходження відповідно до законодавства для здійснення матеріального забезпечення та надання соціальних послуг за Законом.

СТРАХОВІ ВНЕСКИ – кошти відрахувань на соціальне страхування, збір на обов’язкове державне пенсійне страхування та страхові внески на загальнообов’язкове державне пенсійне страхування.

СТРАХОВІ КОШТИ – акумульовані страхові внески, суми від фінансових санкцій та інші надходження відповідно до законодавства для здійснення матеріального забезпечення, страхових виплат та надання соціальних послуг згідно з . Законом.

СТРАХОВІ ФОНДИ – органи, які здійснюють керівництво та управління за визначеними законом видами загальнообов’язкового державного соціального страхування, провадять акумуляцію страхових внесків, контроль за використанням коштів, забезпечують фінансування виплат за загальнообов’язковим державним соціальним страхуванням та здійснюють інші функції згідно з затвердженими статутами.

СТРАХУВАЛЬНИКИ – роботодавці та інші особи, які відповідно до закону сплачують єдиний внесок на загальнообов’язкове державне соціальне страхування та/або є платниками.

СТРАХУВАННЯ – це вид цивільно-правових відносин щодо захисту майнових інтересів громадян та юридичних осіб у разі настання певних подій (страхових випадків), визначених договором страхування або чинним законодавством за рахунок грошових фондів, що формуються шляхом сплати громадянами та юридичними особами страхових платежів.

СУБ’ЄКТИ МОЛОДІЖНОЇ РОБОТИ – фізичні особи, фізичні особи – підприємці, юридичні особи незалежно від організаційно-правової форми, форми власності та підпорядкування, що здійснюють

молодіжну роботу. До суб'єктів молодіжної роботи належать, зокрема, молоді особи, молодіжні та дитячі громадські об'єднання, інші громадські об'єднання, молодіжні ради, органи (організації) учнівського та студентського самоврядування, молодіжні центри, молодіжні працівники, радники з питань молоді, благодійні організації, неформальні молодіжні об'єднання.

СУБ'ЄКТИ СОЦІАЛЬНОЇ СФЕРИ – особа, група осіб, організація, населення і т.ін., яким належить активна роль у конкретному процесі.

СУБВЕНЦІЇ – міжбюджетні трансферти для використання з певною метою в порядку, визначеному тим органом, який прийняв рішення про видачу субвенції.

СУБ'ЄКТИ СОЦІАЛЬНОГО СТРАХУВАННЯ – застрахована особа, члени її сім'ї або інша особа у випадках, передбачених цим Законом, страхувальник та страховик.

СУПЕРВІЗІЯ – професійна підтримка працівників, які надають соціальні послуги, спрямована на подолання професійних труднощів, аналіз та усунення недоліків, вдосконалення організації роботи, стимулювання мотивації до роботи, дотримання етичних норм та стандартів надання соціальних послуг, запобігання виникненню професійного вигорання, забезпечення емоційної підтримки.

Т

ТАРИФНА СІТКА – сукупність кваліфікаційних тарифних розрядів та відповідних їм тарифних коефіцієнтів, за якими визначається розмір тарифних ставок оплати праці працівників у залежності від складності виконуваних робіт та кваліфікації працівників.

ТЕРИТОРІАЛЬНА ГРОМАДА – спільнота мешканців певної території, жителів населених пунктів (сіл, селищ, міст), об'єднана загальними інтересами власного життєзабезпечення, самостійного, в межах законів, вирішення питань місцевого значення як безпосередньо, так і через органи місцевого самоврядування.

Члени Т. г. мають право ініціювати розгляд у раді (в порядку місцевої ініціативи) будь-якого питання, віднесеного до відання місцевого самоврядування.

ТЕХНІЧНІ ПОСЛУГИ – соціальні послуги, що надаються отримувачу, який має необхідність отримання натуральної допомоги (продукти харчування, засоби санітарії і особистої гігієни, засоби догляду за дітьми, одяг, взуття та інші предмети першої необхідності, паливо, обробіток присадибних ділянок а також технічні та інші засоби реабілітації), транспортні послуги, сурдопереклад, тифлосурдопереклад тощо.

ТЕХНОЛОГІЗАЦІЯ СОЦІАЛЬНОГО ПРОСТОРУ – це діяльність по створенню умов, які забезпечують доступність населення до соціальних установ, здатним надати допомогу і підтримку у важких життєвих ситуаціях, і послуг, пов'язаних із задоволенням соціальних потреб.

ТЕХНОЛОГІЗАЦІЯ СОЦІАЛЬНОГО ПРОСТОРУ ПЕРЕДБАЧАЄ – дотримання принципів соціальної роботи; використання форм, методів і засобів соціальної роботи з людиною; формування стратегії діяльності залежно від особистісних ресурсних можливостей клієнта, його здібностей і мотивів використання можливостей і умов, що створюються в суспільстві для реалізації ресурсних можливостей людини.

ТЕХНОЛОГІЇ АДАПТАЦІЇ – технології, що забезпечують відтворення процесів включення особистості в групи, колективи, в нові умови соціального середовища, діяльності, відносин.

ТЕХНОЛОГІЇ СОЦІАЛЬНОГО ПРОГНОЗУВАННЯ – незамінний інструментарій соціального передбачення, дослідження і вирішення соціальних проблем сучасного світу.

ТЕХНОЛОГІЯ СОЦІАЛЬНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ – це алгоритм діяльності, у результаті якої досягається певна соціальна мета і перетворюється об'єкт впливу. Ця діяльність не зводиться до одноразового акту, а являє собою процес, який характеризується зміною змісту, форм, методів, які циклічно повторюються при вирішенні кожного нового завдання в соціальній сфері.

ТИМЧАСОВА НЕПРАЦЕЗДАТНІСТЬ – непрацездатність особи внаслідок захворювання, травми або з інших причин, що не залежить від факту втрати працездатності (пологи, карантин, догляд за хворим тощо), яка має тимчасовий зворотний характер під впливом лікування та реабілітаційних заходів, триває до відновлення працездатності або встановлення групи інвалідності, а в разі інших причин - до закінчення причин відсторонення від роботи.

ТИМЧАСОВІ ПОСЛУГИ – соціальні послуги, що надаються не рідше 1 разу на місяць до 1 року .

ТРАНСФЕРТИ – кошти, одержані від інших органів державної влади, органів місцевого самоврядування, інших держав або міжнародних організацій на безоплатній та безповоротній основі.

ТРАНСФЕРТИ НАСЕЛЕННЮ – виплата громадянам соціальної та матеріальної допомоги, а також надбавок, доплат та компенсацій у натуральному вигляді, що здійснюється, перш за все, для збільшення їх доходу.

ТРУДОВА КНИЖКА – основний документ про трудову діяльність працівника, на підставі якого визначається її характер, якість і стаж працівника. До Т. к. заносяться відомості про роботу, заохочення та нагороди за успіхи в роботі на підприємстві, установі.

ТРУДОВА МІГРАЦІЯ – переміщення населення, пов'язане з перетинанням державного кордону або меж адміністративно-територіальної одиниці з метою працевлаштування на певний термін.

ТРУДОВИЙ ДОГОВІР, контракт – за *трудовим правом угода* між працівником і роботодавцем, за якою працівник зобов'язується виконувати роботу, обумовлену цією угодою з підляганням правилам внутрішнього трудового розпорядку, а роботодавець – забезпечувати належні умови праці та систематично проводити оплату праці

відповідно до чинного законодавства, умов колективного і трудового договору.

ТРУДОВИЙ МІГРАНТ – громадянин України, який здійснював, здійснює або здійснюватиме оплачувану діяльність у державі перебування, не заборонену законодавством цієї держави .

ТРУДОВИЙ ПОТЕНЦІАЛ ЛЮДИНИ – частина потенціалу особистості, яка формується на основі природних здібностей, освіти, виховання та життєвого досвіду.

ТРУДОВИЙ ПОТЕНЦІАЛ ПІДПРИЄМСТВА – гранична величина можливої участі робітників у виробничому процесі з урахуванням психофізіологічних особливостей, рівня професійних знань, трудового досвіду за наявності необхідних організаційно-технічних умов.

ТРУДОВИЙ ПОТЕНЦІАЛ СУСПІЛЬСТВА – конкретна форма матеріалізації людського фактору, показник рівня розвитку та межі творчої активності працюючих.

ТРУДОВИЙ СТАЖ – тривалість трудової діяльності працівника, що підраховується в установленому порядку. Розрізняють стаж: загальний, безперервний та спеціальний. Загальний Т. с. – сумарна тривалість трудової та іншої суспільно корисної діяльності незалежно від перерв. За цим стажем призначається пенсія за віком чи інвалідністю внаслідок загального захворювання, а також пенсія при втраті годувальника, що помер внаслідок такого захворювання. Безперервний Т. с. – тривалість роботи на одному підприємстві без перерви чи на різних підприємствах, якщо при переході з одного підприємства на інше зберігалась безперервність в установленому порядку. Цей вид трудового стажу має значення для стимулювання оплати праці, надання відпусток та ін. Спеціальний Т. с. – сумарна тривалість трудової діяльності, що виокремлюється з загального Т. с. за її характером чи за умовами праці. Цей вид Т. с. має значення для призначення пенсії за вислугою років, дає право на певні пільги при пенсійному забезпеченні.

У

УНІФІКАЦІЯ – зведення певної кількості нормативно-правових актів з одного й того ж предмету регулювання у єдиний акт.

УСИНОВЛЕННЯ (удочеріння) – одна з форм влаштування дітей, що залишились без піклування батьків, яка полягає в оформленому спеціальним юридичним актом прийнятті в сім'ю неповнолітньої дитини на правах сина чи дочки. У результаті У. між особою, яка усиновила (удочерила) дитину (усиновителем), з однієї сторони, та усиновленою дитиною, з іншої сторони, виникають такі ж права та обов'язки, як між родичами за походженням. Підстави та порядок усиновлення докладно визначено у затвердженому Постановою Кабінету Міністрів України від 20 липня 1996 р. № 775 Порядку передачі дітей, які є громадянами України, на усиновлення громадянам України та іноземним громадянам і здійснення контролю за умовами їх проживання у сім'ях усиновителів.

УПОВНОВАЖЕНИЙ БАНК – банк, який здійснює свою діяльність відповідно до законодавства про банки і банківську діяльність та провадить розрахунково-касові операції з коштами Пенсійного фонду.

УПОВНОВАЖЕНИЙ ВЕРХОВНОЇ РАДИ УКРАЇНИ З ПРАВ ЛЮДИНИ – обрана Верховною Радою України посадова особа, яка виконує функції омбудсмена. Статус Уповноваженого визначається статтями 55 та 101 Конституції України, Законом України “Про Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини” (1997), Законом України “Про державну службу” (1993) та деякими іншими актами законодавства України. Уповноважений здійснює свою діяльність незалежно від інших державних органів та посадових осіб.

УЧАСНИК НАКОПИЧУВАЛЬНОЇ ПРОФЕСІЙНОЇ ПЕНСІЙНОЇ СИСТЕМИ – учасник накопичувальної системи пенсійного страхування, який сплачує / за якого та / або на користь якого сплачуються страхові внески до накопичувальної професійної пенсійної системи, та / або який отримує пенсійні виплати на умовах

відповідної професійної пенсійної програми у такій системі, визначених цим Законом.

УЧАСНИК НАКОПИЧУВАЛЬНОЇ СИСТЕМИ ПЕНСІЙНОГО СТРАХУВАННЯ – фізична особа, яка сплачує страхові внески до накопичувальної системи загальнообов’язкового державного пенсійного страхування та прийняла рішення про спрямування цих внесків до пенсійного фонду – суб’єкта другого рівня у порядку, встановленому Законом.

УЧАСНИК НЕДЕРЖАВНОГО ПЕНСІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ – фізична особа, на користь якої сплачуються (сплачувалися) пенсійні внески до пенсійного фонду або на пенсійний депозитний рахунок у банку і яка має право на недержавне пенсійне забезпечення на умовах і в порядку, визначених пенсійним контрактом, договором про відкриття пенсійного депозитного рахунка або договором страхування довічної пенсії та Законом, або яка отримує пенсійні виплати із пенсійного фонду.

УЧАСНИК ПЕНСІЙНОГО ФОНДУ – фізична особа, на користь якої сплачуються (сплачувалися) пенсійні внески до пенсійного фонду та яка має право на отримання пенсійних виплат або отримує такі виплати з пенсійного фонду.

Ф

ФІЗИЧНА ОСОБА – окрема людина, яка є суб’єктом права. Термін “Ф. о.” ширший за термін “громадянин”, оскільки Ф. о. є громадяни не тільки України, а й інших держав, особи без громадянства.

ФІНАНСОВА ДІЯЛЬНІСТЬ ДЕРЖАВИ – це здійснення нею функцій щодо планомірного утворення, розподілу й використання грошових фондів (фінансових ресурсів) з метою реалізації завдань соціально-економічного розвитку, забезпечення обороноздатності й

безпеки держави, а також використання фінансових ресурсів для діяльності державних органів.

ФІНАНСОВА СИСТЕМА – 1) сукупність фінансових інструментів, кожний з яких сприяє утворенню та використанню відповідних централізованих та децентралізованих фондів коштів для здійснення фінансової діяльності держави, тобто діяльності з приводу мобілізації, розподілу та використанню централізованих та децентралізованих фондів коштів для виконання завдань і функцій держави та органів місцевого самоврядування (державний та місцевий бюджети; загальнодержавні цільові фонди (Пенсійний фонд, Фонд соціального страхування тощо) та місцеві цільові фонди; кредит (державний та банківський); децентралізовані фонди підприємств, установ, організацій);

2) сукупність державних органів та установ, які здійснюють у межах своєї компетенції керівництво фінансовою діяльністю держави (органи загальної компетенції – Президент України, Верховна Рада України, Кабінет Міністрів України; органи спеціальної компетенції – Рахункова палата України, Мінфін України, Казначейство України, Національний банк України, Державна податкова служба України, Головне контрольно-ревізійне управління тощо).

ФУНКЦІЇ ДЕРЖАВИ – основні напрями або види діяльності держави, які розкривають її соціальну сутність і призначення в суспільстві. Ф. д. поділяють за суб'єктами, способами і засобами діяльності держави. Зокрема, за об'єктами (сферами) діяльності Ф. д. поділяються на внутрішні і зовнішні: політичні, економічні, соціальні, культурні, екологічні тощо.

Ц

ЦЕНТР ПІДТРИМКИ СІМ'Ї – комфортне та безпечне місце, куди можуть прийти сім'ї з дітьми і отримати необхідну допомогу. Тут надають психологічну і юридичну допомогу, проводять заняття з розвитку для дітей різного віку. А ще на базі центрів проводяться тренінги з питань стосунків батьків і дітей, діють батьківські клуби, групи взаємодопомоги, проводяться заняття з використанням методів арт-терапії, пластилінографії, з кінетичним піском тощо.

ЦІННІСТЬ ПРАВА – властивість права виступати як соціальне благо, що приносить користь суспільству й особі шляхом упорядкування (урегулювання) найважливіших для їх існування та взаємодії відносин.

Ч

ЧАС ВІДПОЧИНКУ – час, протягом якого працівники вільні від обов'язку працювати і вправі використовувати його на свій розсуд.

ЧАСТКОВЕ БЕЗРОБІТТЯ – вимушене скорочення передбаченої законодавством тривалості робочого часу через тимчасове призупинення (скорочення) виробництва продукції, будівництва без припинення трудових відносин.

ЧИСТА ВАРТІСТЬ ПЕНСІЙНИХ АКТИВІВ – різниця між вартістю пенсійних активів на день проведення розрахунку та загальною сумою зобов'язань недержавного пенсійного фонду, що підлягають виконанню на день проведення розрахунку, яка розраховується за методикою та в порядку, визначеними Національною комісією з цінних паперів та фондового ринку за погодженням з

національною комісією, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг.

ЧЛЕНИ СІМ'Ї ТРУДОВОГО МІГРАНТА – особи, які перебувають з трудовим мігрантом у шлюбі, діти та інші особи, які перебувають на його утриманні та є членами сім'ї відповідно до Сімейного кодексу України.

ЧЕРГОВІСТЬ СПАДКОЄМНИЦТВА – встановлене законом положення про визначений порядок послідовності, за якою настає спадковість (гл. 84 ЦК).

ЧЕСТЬ І ГІДНІСТЬ ГРОМАДЯН – особисті, невід'ємні від особи немайнові блага, що охороняються як цивільним, так і кримінальним правом. Честь – це певна соціальна оцінка громадянина, об'єктивне суспільне ставлення до нього, яке утворює його моральну і ділову репутацію. Гідність – усвідомлення особою своїх якостей, здібностей, світогляду і суспільного значення.

ЧЛЕНИ СІМ'Ї – подружжя, діти, батьки, а також інші особи, які постійно проживають з ними і ведуть спільне господарство.

Ю

ЮРИДИЧНА ВДПОВІДАЛЬНІСТЬ – закріплений у законодавстві і забезпечуваний державою юридичний обов'язок правопорушника зазнати примусового позбавлення певних цінностей, що йому належали.

ЮРИДИЧНА ДОПОМОГА – сукупність заходів із надання правових послуг юридичним та фізичним особам. Має на меті правильну їх юридичну орієнтацію у різноманітних правових ситуаціях. Відповідно до законодавства України надання Ю. д. покладено на адвокатів, які працюють у складі колегій чи індивідуально. Крім того, у різних галузях господарства та управління діє розгалужена мережа юридичних служб.

ЮРИДИЧНА КОНСУЛЬТАЦІЯ – структурний підрозділ обласної колегії адвокатів, що створюється президією колегії для проведення роботи по наданню юридичної допомоги населенню і організаціям.

ЮРИДИЧНА ОСОБА – організація, яка має відокремлене майно, може від свого імені набувати майнові та особисті немайнові права і нести обов'язки, бути позивачем і відповідачем у суді, арбітражі або у третейському суді.

ЮРИДИЧНІ ФАКТИ – передбачені законом обставини, які є підставою для виникнення, зміни або припинення правовідносин. Ю. ф. поділяються на дії (правомірні й неправомірні) та події.

ЮРИДИЧНІ ПОСЛУГИ – надання консультацій із питань чинного законодавства, здійснення захисту прав та інтересів осіб, які перебувають у складних життєвих обставинах, сприяння застосуванню державного примусу і реалізації юридичної відповідальності осіб, що вдаються до протиправних дій (оформлення правових документів, захист прав та інтересів особи, інша правова допомога тощо).

ОСНОВНІ ТЕОРЕТИЧНІ ПІДХОДИ ДО ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ "СОЦІАЛЬНИЙ ЗАХИСТ" У ПРАЦЯХ ВІТЧИЗНЯНИХ ВЧЕНИХ

№ п/п	Визначення	Автор, джерело
1	Соціальний захист у широкому розумінні визначають як діяльність держави, спрямовану на забезпечення формування й розвитку повноцінної особистості, виявлення й нейтралізацію негативних факторів, що впливають на неї, створення умов для самовизначення і ствердження у житті. У вузькому розумінні соціальний захист визначають як сукупність економічних і правових гарантій, що забезпечують додержання найважливіших соціальних прав громадян, досягнення соціально прийняттого рівня життя.	Болотіна Н. Б. Право людини на соціальне забезпечення в Україні: проблема термінів і понять. <i>Право України</i> . 2000. № 4. С. 36
2	Соціальний захист повинен забезпечити вихід на принципово нові стандарти життєдіяльності людини через максимальну ефективність програм соціального захисту. Насамперед ключовим моментом тут є здійснення ефективної політики доходів, подолання глибокої майнової диференціації не шляхом обмеження доходів багатьох сімей, а подоланням бідності.	Павлюк Т. І. Соціальний захист населення в Україні. <i>Зб. наук. пр. ВНАУ. Серія: Екон. науки /</i> голов. ред. О. С. Колесов. Вінниця, 2012. № 1 (56), т. 4. С. 113–122.
3	Соціальний захист населення – державна підтримка певних категорій населення, які можуть зазнавати негативного впливу ринкових процесів, забезпечення відповідного рівня життя шляхом надання правової, фінансової, матеріальної допомоги окремим громадянам (найбільш вразливим верствам населення), а також створення соціальних гарантій для економічно активної частини населення, забезпечення прийнятних для країни умов життя та праці громадян, у тому числі через установлення соціальних стандартів.	Державне фінансове забезпечення соціальної сфери : монографія / за ред. Т. М. Кір'ян, Ю. В. Пасічника. Черкаси : Вид. Чабаненко Ю., 2012. 398 с.

№ n/n	Визначення	Автор, джерело
4	Соціальний захист – це сукупність відносин, які складаються в суспільстві з приводу виробництва, розподілу і перерозподілу суспільного продукту з метою забезпечення адекватної соціальної адаптації і інтеграції індивідів, не здатних самостійно справитися з негативною дією соціальних ризиків.	Лаврухін О. В. Соціальний захист населення: понятійно-категоріальний аналіз. <i>Державне управління: теорія та практика</i> . 2014. № 1. С. 61-70.
5	Соціальний захист – це система державних гарантій для реалізації прав громадян на працю і допомогу на час безробіття; на підтримання життєвого рівня через перегляд мінімальних розмірів основних соціальних гарантій за умов зростання цін на споживчі товари і послуги; на надання державної допомоги, пільг та інших видів соціальної підтримки малозабезпеченим громадянам і сім'ям, які виховують дітей; на матеріальне забезпечення при досягненні пенсійного віку, при тимчасовій або постійній втраті працездатності, втраті годувальника тощо.	Варфоломєєва Т. В. Правознавство : навчальний посібник / за загальною редакцією В. Г. Гончаренка. К. : Український інформаційно-правовий центр, 2002.
6	Соціальний захист – це система державної підтримки насамперед тих соціальних верств населення, які знаходяться в зоні впливу соціальних ризиків з метою забезпечення їм відповідного життєвого рівня, яка передбачає конкретні заходи щодо надання правової, фінансової й матеріальної допомоги, а також відповідні соціальні гарантії найбільш уразливим верствам населення.	Туленков М. Соціальний захист у науковому дискурсі. <i>Релігія та Соціум</i> . К., 2016. № 1-2 (21-22).
7	Соціальний захист – це комплекс організаційно-правових та економічних заходів, спрямованих на захист добробуту кожного члена суспільства в конкретних економічних умовах.	Скुरатівський В. Соціальна політика. К. : Вид-во УАДУ, 2003. 265 с.
8	Соціальний захист – це система державного гарантування прав громадян України на матеріальне забезпечення їх у разі повної, часткової або тимчасової втрати працездатності, втрати годувальника, безробіття з незалежних від них обставин, а також у старості та інших випадках, передбачених законодавством України.	Лободіна З. М. Бюджетне фінансування соціального захисту в Україні. <i>Вісн. THEU</i> . 2014. № 3. С. 7–19.

№ n/n	Визначення	Автор, джерело
9	Соціальний захист – це комплекс організаційно-правових та економічних заходів, спрямованих на забезпечення життя, здоров'я та добробуту населення за конкретних економічних умов.	Шевчук П. І. Соціальна політика. Львів : Світ, 2003. 400 с.
10	Соціальний захист – це форма розподілу матеріальних благ з метою задоволення життєво необхідних індивідуальних потреб громадян при настанні соціального ризику.	Синчук С., Буряк В. Право соціального забезпечення : навч. посіб. для студ. юрид. спец. вищ. навч. закл. / за ред. П. Д. Пилипенка. Київ : Видавничий Дім “Ін Юре”, 2006. 496 с.
11	Соціальний захист – це матеріальне забезпечення всіх без виключень громадян не нижче соціальних нормативів та забезпечення гідних умов проживання.	Лібанова Е. Ринок праці та соціальний захист : навч. посіб. із соціальної політики. К. : Основи, 2004. 491 с.
12	Соціальний захист – це сукупність заходів та механізмів їх здійснення, які використовує суспільство для забезпечення суспільно нормативних умов матеріального і духовного життя населення.	Грушко В. І. Пенсійна система України : навчальний посібник. К. : Вид-во АСТ, 2006. 231 с.
13	Соціальний захист – це система правових, економічних і організаційних заходів, спрямованих на забезпечення всіх громадян рівними можливостями досягнення життєвого рівня для себе та своєї сім'ї, соціальної підтримки і допомоги на випадок певних обставин, наприклад непрацездатності, хвороби, безробіття тощо.	Приходько С. Держава і соціальний захист громадян. <i>Право України</i> . 1999. № 2. С. 22-26.
14	Соціальний захист – це система державного матеріального забезпечення ветеранів праці та інших громадян похилого віку, ветеранів війни.	Спіфанов А., Сало І., Дьяконова І. Бюджет і фінансова політика України : навч. посіб. Київ : Наук. думка, 1997. 303 с.
15	Соціальний захист – це система заходів і відповідних інститутів, призначених для забезпечення нормального існування людини, підвищення рівня задоволення її соціальних потреб, якості життя та перспектив.	Москаленко В. Сутність соціального захисту та його місце в політиці соціальної держави. <i>Наукові записки</i> . 2003. Т. 21. С. 42.
16	Соціальний захист населення – державна підтримка певних категорій населення, які можуть зазнавати негативного впливу ринкових процесів, забезпечення відповідного рівня життя шляхом надання правової, фінансової, матеріальної допомоги окремим громадянам (найбільш вразливим	Дідківська Л. І. Державне регулювання економіки : навч. посіб. К. : Знання-Прес, 2000. 209 с.

№ n/n	Визначення	Автор, джерело
	верствам населення), а також створення соціальних гарантій для економічно активної частини населення, забезпечення прийнятних для країни умов життя та праці громадян, у тому числі через установа соціальних стандартів.	
17	Соціальний захист – соціальним захистом розуміє комплекс заходів, що захищають від економічної та соціальної деградації внаслідок економічної кризи, зниження доходів, хвороб, професійного захворювання, професійного захворювання, старіння, безробіття, екологічної загрози тощо.	Хом'як Н. В. Формування системи соціального захисту сільського господарства в радіоактивних забруднених районах : автореферат дис. ... на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук. Київ, 1996. 20 с.
18	Соціальний захист населення як “складову регуляторного механізму фінансової політики держави, Колективна монографія 37 яка полягає у використанні сукупності фінансових інститутів, у т. ч. бюджетного, страхового, кредитного механізмів із метою створення належних умов розвитку соціального забезпечення як вагомій функції державного управління. Це не лише комплекс заходів держави, а й політична доктрина довгострокової стратегії розвитку країни”.	Баранник Л. Б. Фінансовий механізм системи соціального захисту населення України: проблеми становлення та перспективи розвитку : монографія. Днепропетровськ : ДДФА, 2012. 496 с.
19	Соціальний захист як “практичну діяльність щодо створення сприятливого навколишнього середовища, охорони материнства та дитинства, здійснення допомоги сім'ї, охорони здоров'я громадян, професійної підготовки громадян, забезпечення зайнятості населення, охорони праці, регулювання заробітної плати та доходів населення, забезпечення громадян житлом, регулювання права власності громадян, матеріального обслуговування та забезпечення непрацевдатних та інших осіб, які потребують соціальної підтримки”.	Кочемировська О. А. Основні напрями оптимізації системи соціального захисту в Україні. Київ : НІСД, 2012. 54 с.
20	Соціальний захист – це система заходів матеріального та нематеріального характеру , реалізація яких зумовлена соціальною спрямованістю держави на забезпечення життєвих потреб людини та її сім'ї.	Сердюк Ю. О. Соціальний захист членів сімей працівників органів внутрішніх справ України : автореф. дис. канд. юрид. наук. Харків, 2005. 19 с.

№ n/n	Визначення	Автор, джерело
21	Соціальний захист – це сукупність неприбуткових програм, які ґрунтуються на принципах соціального партнерства держави, роботодавців і найманих працівників і їх об’єднань, із метою запобігання та подолання бідності, а також допомоги особам, які опинилися на межі бідності чи потребують допомоги з огляду на певні обставини та реалізуються як на державному рівні, так і приватному завдяки благодійним організаціям і неформальній допомозі приватних осіб.	Підлипна Р. П. Система соціального захисту населення в Україні в сучасних умовах: сутність і основні складники. <i>Науковий вісник Полтавського університету економіки і торгівлі</i> . 2015. № 1 (1). С. 16–22.
22	Соціальний захист – це діяльність, точніше – політика держави, спрямована на створення таких соціально-економічних умов, які б унеможливили настання соціальних ризиків для суспільства.	Горбань І. О. Визначення сутності та співвідношення понять “соціальний захист” та “соціальне забезпечення”. <i>Наукові праці Чорноморського державного університету імені Петра Могили комплексу “Києво-Могилянська академія”</i> . 2014. Т. 239. Вип. 237. С. 42–46.
23	Соціальний захист – це діяльність соціально орієнтованої держави, яка здійснюється через комплекс організаційно-правових та соціально-економічних заходів, метою яких є: по-перше, створення для працездатних громадян належних умов для забезпечення своїх соціально-економічних та духовних потреб; по-друге, гарантоване забезпечення громадянам, які потребують соціальної допомоги, рівня життя не нижче від прожиткового мінімуму.	Устинов С. О. Співвідношення термінів “соціальний захист” та “соціальне забезпечення” в законодавстві України. <i>Юридична наука і практика</i> . 2011. № 2. С. 90–95.
24	“Соціальний захист – це комплекс організаційно-правових та економічних заходів, спрямованих на захист добробуту, гарантованого Конституцією України, кожного члена суспільства в конкретних економічних умовах, що ґрунтуються на соціальній справедливості й рівності прав”.	Тимофєєва М. І. Сутність соціального захисту населення. <i>Вісник Східноукраїнського національного університету ім. Володимира Даля</i> . 2016. № 6 (230). С. 169–174.
25	Визначає соціальний захист як правову категорію, яка охоплює сукупність правових норм, що регулюють суспільні відносини, спрямовані на запобігання ситуаціям соціального ризику в нормальному житті особи та підтримання оптимальних умов життя.	Гончаров А. Поняття соціального захисту. <i>Підприємництво, господарство і право</i> . 2009. № 10. С. 126–129.

№ n/n	Визначення	Автор, джерело
26	Соціальний захист – це система економічних, соціальних, правових, організаційних заходів, що забезпечує працездатній людині і громадянину відповідні умови для поліпшення свого добробуту за рахунок особистого трудового внеску, а непрацездатним та соціально вразливим верствам працездатного населення – гарантії у користуванні суспільними фондами споживання, матеріальну підтримку, зниження податків.	Чорна М. Сутність права громадян на соціальний захист. <i>Підприємництво, господарство і право</i> . 2019. № 4. С. 151–156.
27	Соціальний захист населення – це система економічних, правових, організаційних та інших заходів держави із забезпечення соціальних прав і гарантій громадян, дія якої спрямована на турботу держави та суспільства про громадян, яким потрібна допомога у зв'язку з віком, станом здоров'я, соціальним становищем, недостатнім забезпеченням засобами існування тощо.	Нагребельний В. П., Болотіна Н. Б. Соціальний захист // <i>Юридична енциклопедія</i> : в 6 т. К., 1998. Т. 5.
28	Соціальний захист громадян охоплює дві складові. З одного боку, соціальний захист – це сукупність соціальних і юридичних гарантій, метою яких є забезпечення державою для кожного члена суспільства реалізації його основних соціально-економічних прав, насамперед права на рівень життя, який необхідний для нормального відтворення та розвитку особистості. З іншого боку, соціальний захист громадян, який реалізується державою під час державного управління, – це ефективні засоби, що дають змогу впровадити необхідний рівень солідарності між особами, які отримують доходи, та особами, котрі їх не мають через вік, стан здоров'я та неможливість знайти роботу.	Семигіна Т. В. Словник із соціальної політики. К. : Вид. дім “Києво-Могилянська академія”, 2005. С. 184.

№ n/n	Визначення	Автор, джерело
29	Під системою соціального захисту сьогодні розуміється сукупність законодавчо визначених економічних, соціальних, юридичних гарантій і прав, соціальних інститутів та установ, що забезпечують їх реалізацію та створюють умови для підтримки життєзабезпечення і діяльного існування різних соціальних верств і груп населення, передусім соціально вразливих”.	Бичков С. І. Теоретичні аспекти формування системи соціального захисту населення. <i>Державне управління: теорія та практика</i> . 2006. № 1.
30	Соціальний захист являє функціональну систему, тобто узгоджену систему напрямів, на які він спрямований; крім цього, інституціональну систему, яка, у свою чергу, представлена інститутами, що забезпечують її функціонування (держава, суд, профспілки, громадські об'єднання). Така система, на переконання науковця, включає в себе державні гарантії в оплаті праці, зайнятості, підбору кадрів; утримання нужденних; індексацію коштів; захист споживачів тощо.	Холодніцький А. М. Сучасний стан соціального захисту в Україні. URL: https://conf.ztu.edu.ua/wp-content/uploads/2017/06/233.pdf
31	Соціальний захист – це система відносин між індивідом і суспільством з приводу розв'язання протиріч між негативними соціальними наслідками та становленням ринкової організації виробництва, реальними можливостями людини адаптуватися до них.	Єрмоловська О. Соціальний захист як фактор стабілізації життєвого рівня населення в умовах трансформаційної економіки : автореф. дис. ... канд. екон. наук. Х., 1996. 32 с.
32	Соціальний захист населення – це відповідні гарантії та коло зобов'язань суспільства відносно людини, будь-якої соціальної групи населення із забезпечення їм достатнього рівня життя.	Куницький Р. Й. Соціальний захист населення в умовах переходу до ринкової економіки : автореф. дис. ... канд. екон. наук. Л., 1995.
33	Соціальний захист належить до функції держави, яка піклується про матеріальне забезпечення непрацездатних громадян.	Сирота І. Право пенсійного забезпечення в Україні. К., 1998. 408 с.
34	Соціальний захист – це діяльність держави, яка здійснюється у рамках державного управління та спрямована на запобігання ситуаціям соціального ризику в нормальному житті особи, що забезпечує підтримання оптимальних умов життя, і закріплена у системі правових норм щодо регулювання	Ярошенко І. С. Організаційно-правові форми соціального захисту людини і громадянина в Україні : дис. ... канд. юрид. наук. К., 2006. 219 с.

№ n/n	Визначення	Автор, джерело
	<p>суспільних відносин, які складаються при задоволенні потреб особи в належному матеріальному забезпеченні із спеціальних фондів через індивідуальну форму розподілу, замість оплати праці чи як доповнення до неї у випадках, передбачених законодавством, у розмірі не нижчому від гарантованого державою мінімального рівня.</p>	
35	<p>Соціальний захист – це система соціальних та економічних прав та гарантій, що закріплюються державою і реалізуються її соціальною політикою на основі механізмів забезпечення життєвого рівня, достатнього для відтворення та розвитку особистості на всіх етапах життєдіяльності людини.</p>	<p>Борецька Н. Регіональні аспекти соціального захисту населення. <i>Регіональна економіка</i>. 2000. № 3. С. 83–88.</p>
36	<p>Соціальний захист можна визначити як сукупність законодавчо закріплених економічних, правових і соціальних гарантій, які надає суспільство кожному своєму члену в разі безробіття, втрати або різкого скорочення доходів, хвороби, народження дитини, виробничої травми, інвалідності, старості тощо.</p>	<p>Сіденко С. Глобалізація економіки: соціальні наслідки і проблеми. <i>Вісник Академії праці і соціальних відносин Федерації профспілок України</i>. 2004. № 1 (25). С. 10.</p>
37	<p>Соціальний захист населення – це сукупність усіх форм, які застосовує суспільство для забезпечення захисту від ризиків захворювань, старості, для гарантування у разі зменшення або втрати доходу.</p>	<p>Шклярський Ю. Соціальний захист в економічній структурі суспільства. <i>Соціальний захист</i>. 1998. № 8. С. 33–40.</p>
38	<p>Соціальний захист – це реалізація права на забезпечення в разі повної, часткової або тимчасової втрати працездатності, втрати годувальника, безробіття з незалежних від людини причин, а також у старості та в інших випадках, передбачених законодавством.</p>	<p>Сергієнко О. Соціальна політика в сучасному світі та в Україні. <i>Україна: аспекти праці</i>. 2002. № 1. С. 31–35.</p>
39	<p>Соціальний захист – функція держави, спрямована на реалізацію соціальних, громадянських і політичних прав громадян, передбачених законом, і здійснювану через систему соціального захисту.</p>	<p>Сіленко А. Соціальна держава: еволюція ідеї, сутність і перспективи становлення в сучасній Україні : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня доктора політ. наук: спец. 23.00.02 “Політичні інститути та процеси”. Київ, 2000. 38 с.</p>

№ n/n	Визначення	Автор, джерело
40	Соціальний захист є складовою соціальних гарантій населенню, забезпечуваних державою відповідно до пріоритетів соціальної політики.	Карлін М. Фіскальна політика і соціальні виплати в сучасній Україні. <i>Демографія та соціальна економіка</i> . Науково-економічний та суспільно політичний журнал. К. : Ін-т демографії та соціальних досліджень ім. М. В. Птухи НАН України. № (17). 2012. С. 70–77.
41	Соціальний захист – сукупність заходів, що здійснюються у суспільстві для забезпечення суспільно нормальних умов матеріального і духовного життя всіх членів суспільства, насамперед тих, хто не здатний самостійно забезпечити такі умови.	Лагутін В. Д. Людина та економіка: соціоeкономіка. Київ : Просвіта, 1996. 416 с.
42	Соціальний захист – це такі відносини, які дають змогу індивідам зберігати свої позиції в суспільстві; це охоронна функція політичного, або соціального союзу.	Гриненко А. М. Соціальна політика: сутнісно-концептуальний аспект. <i>Вісник соціально-економічних досліджень</i> . 2008. № 32. С. 78-81.
43	Соціальний захист – це діяльність держави та суспільства, що реалізується шляхом вжиття правових, економічних та організаційних заходів і спрямована на досягнення соціально прийняттого рівня життя особи, а також на усунення чи зменшення впливу негативних наслідків, яких зазнає особа при настанні соціального ризику.	Рошканюк В. М. Визначення поняття “соціальний захист” в теорії права соціального забезпечення. <i>Форум права</i> . 2012. № 3. С. 626-630.
44	Соціальний захист населення охоплює практично все населення країни, але по відношенню до різних категорій населення можуть бути використані різні форми і механізми соціального захисту. Із цих позицій соціальний захист служить інструментом вирішення протиріч між ефективністю суспільного виробництва і соціальною справедливістю.	Гнибіденко І. Ф., Кравченко М. В., Новікова О. Ф. Соціальний захист населення України : монографія. Київ : НАДУ, 2009. 184 с.
45	Соціальний захист виражає відносини між економічними суб’єктами з приводу ліквідації бідності в суспільстві, поліпшення умов життя і розвитку особистості; є механізмом вирішення протиріч між економічною ефективністю і соціальною справедливістю.	Халецька А. А. Соціальний захист населення в Україні: теорія та практика державного управління : монографія. Донецьк : Юго-Восток, 2010. 430 с.

№ n/n	Визначення	Автор, джерело
46	Соціальний захист є втіленням соціальної політики держави, його соціальною функцією, що виявляється у певному спрямуванні діяльності соціальної держави задля досягнення прийняттого гідного рівня життя її населення в цілому та кожного окремого індивіда	Сайнецький О. П. Зміст та особливості соціального забезпечення військовослужбовців як правового явища. <i>Митна справа</i> . 2013. № 5 (89). С. 204-209.
47	До системи соціального захисту людини відносяться заходи з охорони і відновлення фізичного й духовного здоров'я людини, з ліквідації алкоголізму, наркоманії та інших негативних явищ.	Хомра О., Русанова Т. Соціальна безпека: виклики, загрози, критерії. <i>Стратегічна панорама</i> . 2004. № 1. С. 73-78
48	Соціальний захист – це діяльність держави, яка включає в себе комплекс правових, економічних та організаційних заходів, спрямованих на забезпечення життя, здоров'я та добробуту громадян, соціальної підтримки та допомоги на випадок складних життєвих обставин, які в кінцевому результаті мають сприяти формуванню й розвитку повноцінної особистості, дотриманню соціальних гарантій, створенню умов для самореалізації та утвердження в житті.	Стовба Ю. І. Теоретична концептуалізація поняття соціального захисту населення. <i>Вісник ОНУ імені І. І. Мечникова</i> . 2016. Т. 21. Вип. 2. С. 146-150.
49	Соціальний захист – загальний та спеціальний. Загальний соціальний захист передбачає діяльність держави та інших органів, визначених законодавством, щодо забезпечення основних соціальних та інших прав громадян, а спеціальний означає систему стабілізації особистості, соціальної групи, що потребує внаслідок тих чи інших причин особливої турботи і допомоги.	Тарасенко В. С. Правове забезпечення соціального захисту дітей-інвалідів в Україні : монографія. Одеса : Фенікс, 2008. 345 с.
50	Соціальний захист можна визначити як обов'язок суспільства, який реалізує держава, щодо утримання конкретної категорії громадян в особливих випадках та особливими засобами за рахунок суспільства.	Мельник К. Ю. Соціально-правовий захист працівників органів внутрішніх справ (проблеми теорії та практики) : дис. ... канд. юрид. наук. Харків, 2003. 202 с.
51	Соціальний захист – це види і форми матеріального забезпечення, що надаються на умовах, передбачених законом чи договором, зі спеціально	Сташків Б. І. Поняття права соціального забезпечення. <i>Право України</i> . 2000. № 5. С. 24-26.

№ n/n	Визначення	Автор, джерело
	створених для цього фондів особам, які через незалежні від них життєві обставини не мають достатніх засобів до існування.	
52	Соціальний захист – окремий предмет регулювання, й сукупність власних юридичних засобів впливу держави на учасників регульованих суспільних відносин, і найважливіше в них – бажання держави в розвитку регулювання даних відносин.	Стичинський Б. С. Право соціального забезпечення: проблеми становлення і розвитку. <i>Право України</i> . 2002. № 6. С. 86-87.
53	Соціальний захист населення – державна підтримка певних категорій населення, які можуть зазнавати негативного впливу ринкових процесів, забезпечення відповідного рівня життя шляхом надання правової, фінансової, матеріальної допомоги окремим громадянам (найбільш вразливим верствам населення), а також створення соціальних гарантій для економічно активної частини населення, забезпечення прийнятних для країни умов життя та праці громадян, у тому числі через установлення соціальних стандартів.	Кір'ян Т. М., Пасічник Ю. В. Зайнятість, праця та соціальний захист населення: вітчизняний та зарубіжний досвід / за ред. к. е. н., професора Т. М. Кір'ян. Київ : ПрАТ «Віпол», 2017. 245 с.
54	Соціальний захист – це система державного гарантування прав громадян України на матеріальне забезпечення їх у разі повної, часткової або тимчасової втрати працездатності, втрати годувальника, безробіття з незалежних від них обставин, а також у старості та інших випадках, передбачених законодавством України.	Лободіна З. М. Бюджетне фінансування соціального захисту в Україні. <i>Вісник ТНЕУ</i> . 2014. № 3. С. 7-19.
55	Соціальний захист містить усі заходи держави, які спрямовані на чітке забезпечення її соціальної функції. Елементи сфери соціального забезпечення, які охоплюються цим поняттям, – це сфера застосування праці, соціального страхування, соціальної допомоги, охорони здоров'я, освіти, житлової політики. У вузькому ж значенні розуміння соціального захисту становить власне соціально-захисну діяльність держави щодо убезпечення населення від негативних наслідків соціальних ризиків.	Панасюк С. В. Проблеми та перспективи удосконалення конституційного права на соціальний захист. <i>Часопис Національного університету «Острозька академія»</i> . Сер. : Право. 2014. № 2. URL: http://lj.oa.edu.ua/articles/2014/n2/14psvnsz.pdf

№ n/n	Визначення	Автор, джерело
56	Соціальний захист – це 1) правові, соціально-економічні, організаційні заходи, які гарантує та реалізовує держава задля забезпечення належного рівня життя населенню, а саме матеріальне забезпечення на рівні стандартів, що існують у суспільстві; 2) інститути державного соціального забезпечення, соціального й особистого страхування, соціальної допомоги, до того ж внутрішньоорганізаційні форми соціальної допомоги, які здійснюються для матеріальної, медичної та реабілітаційної підтримки осіб похилого віку, хворих, непрацездатних, безробітних, сімей, які втратили годувальника, а також надання допомоги сім'ї; 3) методи, принципи, установлені на загальнодержавному рівні соціальні гарантії, заходи й інфраструктура закладів, що покликані створювати умови для нормальної життєдіяльності різних суспільних груп.	Рудкевич І. В. Регулювання системи соціального захисту населення України: теорія, методологія та державна політика : монографія. Донецьк : Ємельянова Т.В., 2011. 463 с.
57	Соціальний захист – це комплекс фінансових, соціально-економічних та організаційно-правових заходів, спрямованих на забезпечення життя, здоров'я та добробуту населення за конкретних економічних умов та наявних ресурсів. Вона доводить, що одним із напрямів соціального захисту є соціальне забезпечення, яке має такі форми: пенсійне забезпечення, соціальна допомога непрацездатним і малозабезпеченим громадянам, компенсаційні виплати.	Ріппа М. Б. Державне пенсійне забезпечення в Україні та шляхи його розвитку : автореф. дис. ... канд. екон. наук. Київ, 2007. 19 с.
58	Соціально-економічний захист – система законодавчо закріплених соціально-економічних прав та гарантій, яка надає працездатним громадянам рівні умови для покращання свого добробуту за рахунок особистого трудового вкладу в конкретних економічних умовах, а непрацездатним та соціально вразливим верстам населення – перевагу в користуванні суспільними фондами споживання, пряму матеріальну підтримку, зниження	Івашенко Т. О. Теоретико-методологічні аспекти дослідження соціально-економічного захисту та його взаємозв'язку з соціально-економічною політикою. <i>Інвестиції: практика та досвід</i> . 2010. № 2. С. 28-32.

№ n/n	Визначення	Автор, джерело
	податків та ін. з метою забезпечення людині на всіх етапах її життєдіяльності життєвого рівня, достатнього для її відтворення і розвитку.	
59	Соціальний захист – багаторівнева система економічних, соціальних та правових відносин з управління соціальними ризиками суспільства для ліквідації їх небажаних наслідків та забезпечення належного рівня життя.	Демкович О. В. Теоретико-методологічні засади соціального захисту населення. <i>Науковий вісник НЛТУ України</i> . 2015. Вип. 25.3. С. 246-247.
60	Забезпечення соціальної захисту населення є реалізацією функціональних складових соціальної безпеки з метою запобігання загроз і можливих негараздів та досягнення максимального рівня соціальної безпеки населення у теперішній час і у майбутньому.	Марценюк О. В. Соціальний захист населення України. <i>Теоретичні і практичні аспекти економіки та інтелектуальної власності</i> . 2015. Вип. 2 (3). С. 166-170.
61	Соціальний захист є тим поняттям, яке найбільш повно відображає похідні складові елементи: соціальне забезпечення, соціальні гарантії, соціальна адаптація і соціальна реабілітація.	Сервецький І. В., Назаренко О. Л. Тлумачення сутності змісту соціального захисту співробітників оперативних підрозділів СБ України. <i>Молодий вчений</i> . 2017. № 12 (52). С. 315-319.
62	Соціального захист – діяльності держави, яка скерована на забезпечення громадянам їхніх основних соціальних прав завдяки створенню та забезпеченню сприятливих умов для всебічного розвитку населення.	Хомин О. И., Бутрин О. І. Соціальний захист населення: суть поняття та еволюція. <i>Вісник Львівського державного університету ВС України</i> . 2015. № 1. С. 245-254.
63	Головною метою соціального захисту є нейтралізація негативних наслідків реалізації соціальних ризиків для добробуту індивіда та повернення його (добробуту) до стандартів, прийнятних у відповідному суспільстві.	Огінська А. Ю. Соціальний захист населення та фінансовий механізм його реалізації: теоретико-концептуальний зріз. <i>Економіка та держава</i> . 2018. № 4. С. 131-136.
64	Соціального захист – система державного гарантування прав громадян України на матеріальне забезпечення їх у разі повної, часткової або тимчасової втрати працездатності, втрати годувальника, безробіття з незалежних від них обставин, а також у старості та інших випадках, передбачених законодавством України.	Проект Соціального кодексу України // Дата реєстрації 15.02.2013р. № 2311 URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_2?pf3516=2311&skl=8

№ n/n	Визначення	Автор, джерело
65	Системоутворюючим чинником соціального захисту є забезпечення життєвого рівня, достатнього для відтворення і розвитку особистості на всіх етапах життєдіяльності людини.	Лукашикевич В. К. Соціальний захист населення України в сучасних умовах: економічні засади. <i>Демократичне врядування</i> : Науковий вісник ЛРІДУ НАДУ при Президентові України. 2008. Вип. 2.
66	Соціальний захист – це система державного гарантування прав громадян України на матеріальне забезпечення їх у разі повної, часткової або тимчасової втрати працездатності, втрати годувальника, безробіття з незалежних від них обставин, а також у старості та інших випадках, передбачених законодавством України.	Лободіна З. М. Бюджетне фінансування соціального захисту в Україні. <i>Вісник ТНЕУ</i> . 2014. № 3. С. 7-19.
67	Конституційне право людини на соціальний захист як беззаперечні права людини, що закріплені в Конституції України, на отримання від держави того чи іншого виду безповоротної матеріальної допомоги, що спрямована на забезпечення гідного рівня життя особи, яка за тих чи інших життєвих обставин потребує такої допомоги.	Яковлева Г. А. Зміст поняття конституційного права людини на соціальний захист. <i>Підприємництво, господарство і право</i> . 2017. № 2. С. 100-104
68	Ознаками соціального захисту є система суб'єктивних можливостей, закріплених в Конституції України, передбачають право суб'єкта отримувати пенсію, соціальну допомогу, гарантуються загальнообов'язковим державним соціальним страхуванням, дають можливість користуватися системою соціального забезпечення.	Богословська Ж. М. Зміст конституційного права людини і громадянина України на соціальний захист. <i>Держава і право</i> . 2009. Вип. 46. С. 181-188.
69	Соціальний захист – це комплекс організаційно-правових та економічних заходів, спрямованих на забезпечення добробуту кожного члена суспільства в конкретних економічних умовах	Кравченко М. В. Захист соціальний // <i>Енциклопедія державного управління</i> : у 8 т. / Нац. акад. держ. упр. при Президентові України. К. : НАДУ, 2011. Т. 4.

ІНФОРМАЦІЙНО-ДОВІДКОВА ЛІТЕРАТУРА

Законодавство України – URL: <http://zakon.rada.gov.ua>

/ зі змінами і доповненнями, які є чинними станом на 01.01. 2023 р. /

Закони України:

Конституція України [Текст] / Постанова Верховної Ради України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР

- Основи законодавства України про загальнообов'язкове державне соціальне страхування;
- Про відновлення прав осіб, депортованих за національною ознакою;
- Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо реформування загальнообов'язкового державного соціального страхування та легалізації фонду оплати праці;
- Про державні соціальні стандарти та державні соціальні гарантії;
- Про державну допомогу сім'ям з дітьми;
- Про державну службу;
- Про державну соціальну допомогу інвалідам з дитинства та дітям-інвалідам;
- Про державну соціальну допомогу малозабезпеченим сім'ям;
- Про державну соціальну допомогу особам, які не мають права на пенсію, та інвалідам;
- Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування;
- Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання, які спричинили втрату працездатності;
- Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування на випадок безробіття;
- Про зайнятість населення;
- Про заходи щодо законодавчого забезпечення реформування пенсійної системи;
- Про збір та облік єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування;
- Про індексацію грошових доходів населення;
- Про недержавне пенсійне забезпечення;

-
-
- Про оздоровлення та відпочинок дітей;
 - Про основи соціального захисту бездомних осіб і безпритульних дітей;
 - Про охорону дитинства;
 - Про пенсійне забезпечення;
 - Про пенсійне забезпечення військовослужбовців та осіб начальницького і рядового складу органів внутрішніх справ;
 - Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб;
 - Про попередження насильства в сім'ї;
 - Про прожитковий мінімум;
 - Про протидію торгівлі людьми;
 - Про соціальні послуги;
 - Про соціальну адаптацію осіб, які відбувають чи відбували покарання у виді обмеження волі або позбавлення волі на певний строк;
 - Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту;
 - Про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи.

1. Болотіна Н. Б. Міжнародні стандарти соціальних прав та напрямки їх упровадження в юридичну практику України / за ред. О. Ф. Штанька, Н. Б. Болотіної. К. : КЮІ МВС України, 2004. Ч. 1.
2. Болотіна Н. Б. Право людини на соціальне забезпечення в Україні: проблема термінів і понять. *Право України*. 2000. № 4. С. 36.
3. Болотіна Н. Б. Право соціального захисту України : навч. посіб. 2-ге вид., перероб. і доп. К. : Знання, 2008. 663 с.
4. Болотіна Н. Б. Соціальне страхування на випадок безробіття // *Юридична енциклопедія*. Т. 5. К. : Вид-во "Укр. енциклопедія", 2003. 738 с.
5. Борецька Н. П. Соціальний захист населення на сучасному етапі: стан і проблеми. Донецьк : Янтар, 2001. 540 с.
6. Варфоломєєва Т. В. Правознавство : навчальний посібник / за загальною редакцією В. Г. Гончаренка. К. : Український інформаційно-правовий центр, 2002. 347 с.

-
-
7. Головатий М. Ф., Панасюк М. Б. Соціальна політика і соціальна робота : термінол.-понятійн. слов. К. : МАУП, 2005. 560 с.
 8. Горбань О. І. Визначення сутності та співвідношення понять “соціальний захист” та “соціальне забезпечення”. *Наукові праці Чорноморського державного університету імені Петра Могили комплексу “Києво-Могилянська академія”*. 2014. Т. 239. Вип. 237. С. 42–46.
 9. Державне управління : словн.-довід. / [уклад. : В. Д. Бакуменко (кер. творчого кол.), Д. О. Безносенко, І. М. Варзар та ін.] ; за заг. ред. В. М. Князева, В. Д. Бакуменка. К. : Вид-во УАДУ, 2002. 228 с.
 10. Державне фінансове забезпечення соціальної сфери : монографія / за ред. Т. М. Кір’ян, Ю. В. Пасічника. Черкаси : Вид. Чабаненко Ю., 2012. 398 с.
 11. Кравченко М. В. Розробка моделей організації управління соціальним захистом населення: національний та зарубіжний досвід : навч. посіб. / М. В. Кравченко, О. М. Петроє ; за заг. ред. М. В. Пітцика. К. : Асоц. міст України та громад, 2007. Кн. 19. 250 с. (Серія навчальних програм для працівників місцевого самоврядування).
 12. Лаврухін О. В. Соціальний захист населення: понятійно-категоріальний аналіз. *Державне управління: теорія та практика*. 2014. № 1. С. 61-70.
 13. Лібанова Е. Ринок праці та соціальний захист : навч. посіб. із соціальної політики. К. : Основи, 2004. 491 с.
 14. Лободіна З. М. Бюджетне фінансування соціального захисту в Україні. *Вісн. ТНЕУ*. 2014. № 3. С. 7–19.
 15. Москаленко В. Сутність соціального захисту та його місце в політиці соціальної держави. *Наукові записки*. 2003. Т. 21. С. 42.
 16. Семигіна Т. В. Словник із соціальної політики. Київ : ВД “Києво-Могилянська академія”, 2005. 253 с.
 17. Скуратівський В. Соціальна політика. К. : Вид-во УАДУ, 2003. 265 с.
 18. Словник термінів і понять з міжнародного та європейського права. К. : Ін-т зак-ва ВР, 2005. 158 с.

-
-
19. Соціальна політика і соціальна робота : термінолог. понятійн. слов. / М. Ф. Головатий, М. Б. Панасюк. К. : МАУП, 2005. 560 с.
 20. Соціальні допомоги, пільги та послуги за законодавством України : збірник нормативних актів / упорядники : доц. Т. М. Додіна, проф. Чанишева. Х. : ТОВ “Одісей”, 2008. 520 с.
 21. Соціологія: короткий енциклопедичний словник / уклад. : В. І. Волович, В. І. Тарасенко, М. В. Захарченко та ін. ; під заг. ред. В. І. Воловича. К. : Укр. Центр духовн. культури, 1998. 736 с.
 22. Соціологія: словник термінів і понять / [Є. А. Біленький, М. А. Козловець, І. В. Саух та ін.]; за ред. Є. А. Біленького і М. А. Козловця. К. : Кондор, 2006. 372 с.
 23. Туленков М. Соціальний захист у науковому дискурсі. *Релігія та Соціум*. К., 2016. № 1-2 (21-22).
 24. Устинов С. О. Співвідношення термінів “соціальний захист” та “соціальне забезпечення” в законодавстві України. *Юридична наука і практика*. 2011. № 2. С. 90–95.
 25. Хом’як Н. В. Формування системи соціального захисту сільського господарства в радіоактивних забруднених районах : автореферат дис. ... на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук. Київ, 1996. 20 с.
 26. Юридичні терміни. Тлумачний словник / В. Г. Гончаренко, П. П. Андрушко, Т. П. Базова та ін. ; за ред. В. Г. Гончаренка. 2-ге вид. К. : Либідь, 2004. 320 с.
 27. Ярошенко І. С. Організаційно-правові форми соціального захисту людини і громадянина в Україні : дис. ... канд. юрид. наук. К., 2006. 219 с.

Інформаційне видання

ТЕРМІНОЛОГІЧНИЙ СЛОВНИК

спеціальності 232 Соціальне забезпечення

Укладачі:

Сушицька Н. В.,

кандидат юридичних наук, доцент кафедри соціальної політики
УДУ імені Михайла Драгоманова;

Данилюк К. В.,

кандидат наук з державного управління, доцент
кафедри освітнього менеджменту та соціальної роботи РДГУ.

Верстка – Т. С. Меркулова

Електронне видання

Підписано до друку 9 лютого 2023 р.

Формат 60x84/16. Папір офісний. Гарнітура Times New Roman.

Об.-вид. арк. 4,54.

Зам № 160

Віддруковано з оригіналів

Видавництво

Українського державного університету імені Михайла Драгоманова.

01601, м. Київ-30, вул. Пирогова, 9.

Свідоцтво про реєстрацію ДК № 1101 від 29.10.2002 (044) 234-75-87

Віддруковано в друкарні Національного педагогічного університету
імені М. П. Драгоманова (044) 239-30-26